

ŞEYH ÇAKIR OCAĞI MENSUPLARININ İNANÇ ESASLARI ve İBADETLER HAKKINDAKİ KABULLERİ*

Mehmet Saffet Sarıkaya**

Mustafa CEYLAN***

Öz

Kütahya ili Hisarcık ilçesine bağlı olan Şeyh Çakır köyünde aynı adla halen devam eden bir Bektaşî Ocağı bulunmaktadır. Şeyh Çakır köyünün dışında ocağa mensup, Hisarcık Şeyhler beldesi, Emet ilçesi Bahatlar köyü, Akçaalan Mahallesi, Eskigediz Beldesi ve Uşak'ta ikrar veren talipler bulunmaktadır.

Ocak mensupları İslam dininin temel ibadetlerinin yanında kendi yollarına ait adaba ve erkân uyarlar. Bu itibarla İslam'ın temel inanç ve ibadet esaslarını kabul etmekle birlikte Hz. Ali'yi diğer sahabeden daha üstün tutarlar. Bunun yanında on iki imam, on dört masum, on yedi kemerbest gibi kabullerini benimseler. Diğer Alevî ocaklarına nazaran Kırklar cemi ve miraç ile ilgili kendilerine özgü kabulleri vardır. Ocak mensupları çeşitli vesilelerle kesilen farklı kurban kabullerine de sahiptirler.

Makalede, katılımcı gözlem metodu ve mülakat tekniğiyle sahada tespit edilen Şeyh Çakır Ocağına bağlı Bektaşîlerin inanç ve ibadetleri incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şeyh Çakır Ocağı, Hakk-Muhammed-Ali kabulü, Kırklar cemi.

The Acceptances of the Members of Sheikh Cakir Sultan About Beliefs and Worships

Abstract

Sheikh. Cakir village which is bound to Hisarcik district of Kütahya Province has a still-living Alawite seedbed in the same name. There are the talips who are members of the seedbad in Hisarcik Sheiks Town, Bahatlar village of Emet district, Akçaalan neighborhood, Eskigediz town and Usak outside Sheikh Cakir village.

The members of seedbed follow the propriety and conventions of their own way and conduct jem ceremony without denying the basic prayers of religion. In this respect, it seems that the basic beliefs and worship principles of

* Bu makale, SDÜ BAP tarafından desteklenen 4872-YL1-17 numaralı proje kapsamında yapılan “Şeyh Çakır Köyü (Kütahya-Hisarcık) Aleviliği” adlı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

** Prof. Dr., SDÜ İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, mehmet.sarikaya@sdu.edu.tr

*** SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Öğrencisi, mustafaceylan43_@hotmail.com

Islam are accepted. Besides that Ali is elevated among the other companions of the prophet and they possess the beliefs 'twelve imam', 'fourteen innocent', 'seventeen kemerbeste' etc.

They have their own beliefs about 'the Jem of Forties' and 'Miraj'. The members of seedbed have sacrifice and vow beliefs in various occasions.

In this paper, the beliefs and worships of Sheikh Cakir Seedbad's Alawism that are determined in the field will be examined by the participant observation method and the interview technique.

Key Words: Sheikh Cakir Seedbed, the acceptance of 'Hakk-Muhammad-Ali', the Jem of Forties, religious worship

GİRİŞ

Kütahya ili Hisarcık ilçesine bağlı olan Şeyh Çakır köyünde halen yaşayan Bektaşî Ocaklarından birisi vardır. Soy esasına göre günümüze kadar varlığını sürdüren ocak, mensupları arasında anlatılan söylencelere göre Şeyh Çakır Sultan'ın Hacı Bektaş ile ilişkisine binaen Hacı Bektaş Çelebilerine bağlı olarak erkânını yürütmektedir.¹ Ocağı nesep olarak Şeyh Çakır Sultan soyundan, "Ocakzadeler" denilen sülaleden gelen dedeler yönetmektedir. Ocağın talipleri, Hisarcık Şeyhler beldesi, Emet ilçesi Bahatlar köyü, Akçaalan Mahallesi, Eskigediz Beldesi ve Uşak'ta bulunmaktadır.² Ocak, "Pençe" ekolüne³ dâhil olduğu için Hacıbektaş'tan gelen pirlere, çeşitli zamanlarda yapılan bazı tarikat erkânına katılmaktadır.⁴

Şeyh Çakır köyü, A. Sezgin'in "Her Alevî aynı zamanda Sünnî, her Sünnî aynı zamanda Alevîdir. Çünkü hangi yolu takip edersek edelim sonuç

¹ Şeyh Çakır Sultan neslinden gelen iki dede bulunmaktadır. Murat Akbulut 1936 doğumlu, okur-yazar ve emeklidir. 1992'den beri Şeyh Çakır köyü, Bahatlar köyü, Akçalın mahallesinde kendisine bağlı birçok rehber ve taliplerine dedelik yapmaktadır. Murat Dede ile de yakın akraba olan Nazmi Aydedeoğlu ise, 1960 doğumlu, İlkokul Mezunu ve emeklidir. İşleri sebebiyle 1977 tarihinde Uşak'a göç eder. 1993'den itibaren Uşak il merkezine "Işık Çakır Sultan" adı ile bir cem evi açarak ve Uşak, Hisarcık, Afyon-Sandıklı, Denizli-Çivril, Manisa-Akhisar ilçelerinde kendisine bağlı taliplerine dedelik yapmaktadır. Akbulut Dede'nin yaşlılığı ve bazı rahatsızlıkları sebebiyle rehber ve taliplerini 2017 yaz aylarından itibaren Aydedeoğlu'na emanet etmiştir.

Alevî gelenekte "ocak" için bk., Üçer, Cenksu, *Alevîlikte Musâhiblik*, Araştırma Yayınları, Ankara 2011, 168-179; Ersal, Mehmet, *Alevîlik Kavramlar ve Ocak Sistemi – Çubuk Havzası Örneği-*, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, Ankara 2016, 36-98.

² Mehmet Acar (1968, İlkokul Mezunu, Talip, Şeyhler Köyü Muhtarı).

³ XIX-XX yüzyılda "tarikî" ve "pençeli" ayrımı olmuş, pençeli gurubu dinî hiyerarşi bakımından Çelebilere bağlı Dede Ocağı yapılanmasına sahiptir, bunlara Bektaşî denir. Tarikî Kızılbaş sürekliliği Bektaşîliğin içine girmemektedir. Yıldırım, Rıza, "Bektaşî Kime Derler?: "Bektaşî" Kavramının Kapsamı Ve Sınırları Üzerine Tarihsel Bir Analiz Denemesi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2010, S. 55, 49, 52.

⁴ Murat Akbulut.

*değişmeyecektir,*⁵ ifadesiyle dikkat çektiği ortak paydanın en güzel örneklerindedir. Yapılan ön çalışma ve gözlemlerde bu ortak paydanın örnekleri gözlemlenerek tespit edilmiştir.

Makale, Şeyh Çakır köyünün bugünkü sosyal ve dinî yapısı hakkında katılımcı/gözlemci yöntemiyle ve mülakat tekniği kullanarak tespit ettiğimiz verilere dayanmaktadır. Bu bağlamda Şeyh Çakır Ocağı Bektaşî dedesi Murat Akbulut ve Nazmi Aydedeoğlu'nun yanında birçok rehber ve talip ile yüz yüze röportaj ve söyleşi yaparak, farklı zamanlarda köydeki ibadet ve erkânlarla iştirak ederek uygulamaları gözlemledik. Elde ettiğimiz verileri güncel Alevî/Bektaşî edebiyatını da dikkate alarak ve yer yer mukayese ederek yorumladık. Mülakat yaptığımız dedeler, rehberler ve diğer kişilerin yaş ve eğitim seviyelerini *Kaynakça*'da vermekle birlikte bu çalışmayı anket tekniğiyle desteklemediğimiz için mülakatta elde ettiğimiz verileri eğitim, yaş ve cinsiyet gibi değişkenler üzerinden ayrıca bir değerlendirmeye tabi tutmadık. Hakkında neredeyse hiç çalışma yapılmamış bir Bektaşî Ocağı'nı öncelikle tanıtmayı hedefledik.

1. İNANÇ ESASLARI HAKKINDAKİ KABULLER

Araştırma sahasında yapılan görüşmelerde muhataplarımız, mezheplerin Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra ortaya çıktığını, dört mezhebin de hak olduğunu, hem İmam Azam Ebû Hanife'yi hem de İmam Ca'fer-i Sâdık'ı örnek aldıklarını ifade etmişlerdir.⁶ Şeyh Çakır Ocağı ve bağlı köylerde bulunan ocak mensupları, köylerinde camilerinin bulunduğunu ve diğer bazı Alevî topluluklarından farklı olarak onların cami görevlisinden Kur'an-ı Kerim ve ilmihal bilgilerini öğrendiklerini söylemişlerdir. Bu ocağa bağlı olanların çocuklarını din eğitimi almaları ve meslek sahibi olmaları için İmam-Hatip Liselerine gönderdiklerine şahit olduk.⁷ Hisarcık ilçesindeki İmam-Hatip Lisesinde, başta dede M. Akbulut'un torunu olmak üzere, bu ocağa bağlı köylerden birçok genç vardı. Ocak mensupları mezhep olarak Hanefiliğin usul ve esaslarını benimsemekte ve pratik hayatta uygulamaktadır.⁸ İnanç esasları konu edilince Anadolu'da yaygın olarak bilinen "Amentü" duasını okurlar. Bektaşî kaynak eserlerinden olan *Erkânnâmelerde* görülen şekliyle Caferî mezhebine atıfta bulunmalarına karşın, uygulamalarında Caferî mezhebine ait

⁵ Sezgin, Abdülkadir, *Hacı Bektâş Velî*, 6. Baskı, Akçay Yayınları, Ankara 2012, 116.

⁶ Murat Akbulut. Şeyh Çakır Ocağının dede ve taliplerinde gerek Hanefiliğe ve gerekse diğer üç mezhebe karşı olumsuz bir tutuma rastlanmamıştır. Bilakis inanç ve ibadet uygulamaları Hanefî mezhebi ile örtüşmektedir.

⁷ Mehmet Acar.

⁸ Bu durum Bektaşî Erkânnâmelerinde iman esaslarında bariz bir şekilde, "...*Mezhebim Ehl-i Sünnet ve'l-Cemeat, Amelde mezhebim İmam Azam...*" görülmektedir. Teber, Ömer Faruk, *Bektâşî Erkânnâmelerinde Mezhebî Unsurlar*, Aktif Yayınevi, Ankara, 2008, 61 (HBK. *Erkânnâme*, No: 36, 4a, 7a; HBK. *Erkânnâme*, No: 29, 5a.'dan naklen). Şeyh Çakır Ocağıyla ilgili alan çalışmamızda Hanefiliğin uygulamaları gözlemlenmiştir.

unsurlar yer almaz.⁹ Nitekim Üçer'in, Tokat yöresiyle ilgili, “Zira burada İmam Cafer-i Sadık'ın mezhebine mensup olmanın, “tarikat önderliği” ya da “yol kuruculuğu” anlamları yüklenerek kabul edildiği anlaşılmaktadır”¹⁰ tespitleri, Şeyh Çakır Ocağı ile büyük ölçüde benzerlik arz etmektedir.

1.1. Hakk-Muhammed-Ali Anlayışı

Araştırmamızda ocak mensuplarına yöneltilen, “İman nedir?”, “İman esasları hakkında neler söyleyebilirsiniz?”, “Hakk-Muhammed-Ali, neyi ifade eder?”, “Burada Hz. Ali'nin ulûhiyeti söz konusu mudur?” vb. sorulara “Amentü”nün Arapça ve Türkçe anlamıyla cevap vermişlerdir.¹¹ Buna göre ocak mensupları, “Allah'ın varlığına, birliğine, meleklerine, indirmiş olduğu kutsal kitaplarına, göndermiş olduğu Resullerine, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine, öldükten sonra dirilmenin hak olduğuna” inandıklarını ifade etmişlerdir. Hakk-Muhammed-Ali üçlü anlatımda Hakk, eşi benzeri olmayan her şeyi yaratan ve idare eden ilahtır. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın kulu ve elçisi, Hz. Ali İslam'a hizmeti, Peygamber (s.a.v.)'e akrabalık ve yakınlığı ile öne çıkan, tarikat geleneği bağlamında silsile ona dayandığından diğer ashaba göre daha fazla sevilen bir zattır. Hakk (c.c.)'in yerine Hz. Peygamber ve Hz. Ali konulamaz. Hz. Ali de Hz. Muhammed'in yerine konulamaz. Her birinin kabulde yeri ve sırası vardır.¹² Burada Allah (Hakk), Muhammed (son peygamber) ve Ali ise velayet önderidir.

⁹ Teber, *Bektâşî Erkânâmelerinde Mezhebî Unsurlar*, 71.

¹⁰ Üçer, Cenksu, *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik*, 3. baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2015, 68; aynı mlf., “Aleviliğin Neliği ve Şiilik (Caferilik) ile İlişkinin Çerçevesi”, *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi*, 2008, cilt: XIII/3, s. 221-222, 230. Benzer tespit için bk., Güngör, “Yolda Caferi” Olmanın Sosyolojik Anlamı: Alevilik Caferilik İlişkisi”, *Turkish Studies- International Preodikal For The Languages, Literature And Historiy Of Turkic Or Turkic Volume 7/4*, Ankara 2012, 1956.

¹¹ Murat Akbulut, Ramazan Türk, (1955 doğumlu, Ortaokul mezunu, emekli, Rehber, Şeyhler Köyü'nde yaşıyor); Hüseyin Ali Kartal, (1942 doğumlu, İlkokul mezunu emekli, Rehber, Akçaalan Mahallesi'nde yaşıyor); Ahmet Özer (1955 doğumlu İlkokul mezunu, emekli, Rehber, Bahatlar Köyü'nde yaşıyor); Ramazan Dağcı (1970 doğumlu, İlkokul mezunu, emekli, Rehber, Akçaalan Mahallesi'nde yaşıyor); Sabahattin Gümüşsoy (1958 doğumlu, İlkokul mezunu, emekli, Talip, Hisarcık'ta yaşıyor); Hasan Özer (1979 doğumlu, Lise mezunu, İtfaiyeci, ikrarsız, Emet'te yaşıyor); Murat Gümüşsoy (1992 doğumlu, İmam-Hatip Lisesi Mezunu, İşçi, Dede Torunu, ikrarsız, Kütahya'da yaşıyor). Nazmi Aydedeoğlu ise Kelime-i Şehadet, “Eşhedü en le ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve Rasuluh, Aliyyun veliyullah” ve Kelime-i Tevhit “La ilaha illallah Muhammed er-Rasulullah Aliyyun Veliyullah” şeklinde ile inandıklarını ifade etmiştir.

¹² Ramazan Türk, Ahmet Özer, Hasan Özer.

Allah'ın varlığına, birliğine, Allah'tan gayri ilahın olmadığına, eşi ve benzerinin bulunmadığına inanmak, imanın en temel şartlarından biridir.¹³ Aydedeoğlu'na göre, Hakk Allah (c.c.), Muhammed (s.a.v.) son peygamber, Ali (r.a.) ise O'nun amcasının oğludur. Hz. Peygamberin dedesi Abdülmuttalip ömrünün sonlarına doğru çocuklarını çağırıp: "*Hanginiz Muhammed'i koruma altına alabilirsiniz?*" diye sorar, oğulları Ebû Lehep, Hamza ve Ebû Talib arasından Ebû Talib'i seçer ve çocuk yaşta Muhammed'i amcası Ebû Talib'e teslim eder. Ebû Talib, Hz. Muhammed'i korur ve sekerat-ı mevt halindeyken kalben ona inanır, fakat dille bunu ifade etmez.¹⁴

Hz. Muhammed'in peygamberliği kabul ve ikrar eden Akbulut dede konuyla ilgili bazı iddiaları şöyle dile getirerek reddeder: "*İki karga gibi Peygamberle İmam Ali birbirine benziyorlarmış. Cebrail (a.s) Ali'yi peygamber diye belirtecekmış, Allah peygamber diye Ali'yi görevlendirecekmış, Cebrail yanlışlıkla peygamberliği Muhammed'e vermiş. Bu olacak iş mi? Allah aşkına!*"¹⁵ O, "Peygamberlik Ali'nin hakkı idi, Cebrail yanlışlıkla onu Hz. Muhammed'e verdi." şeklindeki iddiaları reddetmekte ve: "*Ben Allah ve Peygamberi neyi emrediyorsa onu yaparım, nehiylerden de kaçırım taliplerime de bunu söylerim,*"¹⁶ demektedir. Aydedeoğlu da, "*Hz. Peygamber Efendimiz, peygamberlerin sonuncusu, Hatemu'l-Enbiya ve peygamberlerin en üstünüdür, şefaata kâmdir,*" diyerek, Hz. Peygamberin üstünlüğünü, şefaata sahibi son peygamber oluşunu dile getirir.¹⁷

Yaratılış nazariyesi ile ilgili bir söylencede ve Nevruz Cemi'nde: "*Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Hz. Ali bizzat Allah'ın nurundan yaratılmıştır. Allah meleklerle Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Hz. Ali'ye secde edin diye, ilk secde emrini vermiştir,*"¹⁸ denilir. Bu ifadeler tasavvufi nur-ı Muhammedî kabulünün Alevî gelenekte dile getirilen nur-ı Muhammed-Ali şeklindedir. Bu kabule istinaden Hz. Ali'nin velayetine vurgu yapılır.

Alevî geleneğin ismini aldığı ve velayetin piri olarak kabul ettiği Hz. Ali'nin doğumu ile ilgili tasavvufi bir kabul de söz konusudur. Hz. Ali'nin doğumu ve isminin verilmesi evrelerinde Allah'ın emri, Hz. Peygamber'in şahitliği ve Cebrail (a.s.)'in aracı olması, onu tazim eden bu inancın hala devam eden canlı anlatımlarını oluşturmaktadır.¹⁹ Hz. Ali, beş yaşından hicrete kadar on yedi, on sekiz yıl boyunca Hz. Muhammed'in terbiyesi ve himayesi altında

¹³ Murat Akbulut, Nazmi Aydedeoğlu, Allah inancı ile ilgili sosyolojik bir araştırma için bk., Özcan Güngör, *Araftaki Kimlik: Alevilik/Bektaşilik*, Akasya Yayınları, Ankara 2007, 158-160.

¹⁴ Nazmi Aydedeoğlu.

¹⁵ Murat Akbulut.

¹⁶ Murat Akbulut.

¹⁷ Nazmi Aydedeoğlu.

¹⁸ Nazmi Aydedeoğlu.

¹⁹ Hz. Ali'ye dair bu menkıbevi anlatımlar ve kaynakları hakkında bk., Ünlüsoy, Kamile, *Anadolu'da Hz. Ali Tasavvurları (VII/XIII.-X/XVI. Yüzyıllar)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2015, 266-277.

büyür.²⁰ O, Hz. Peygamberin en büyük yardımcısı ve destekçisi olur. Medine'ye hicrette Rasulüllahın yatağında yatar, katıldığı savaşlarda kahramanlıklarıyla anılır, İslam'ı öğrenme ve öğretmede sahabenin önde gelenleri arasında yer alır.²¹ Şeyh Çakır Ocağı'nda Hz. Ali'yle ilgili kitabi bilgiler kabul edilmekle birlikte, anlatılarda yer yer menkıbevi anlatım ve tasavvufî anlayışın tesirleri göze çarpmaktadır.

1.2. Hz. Ali'nin Velayeti ve Sahabe Algısı

Velayet, sözlükte, “idare etmek, düzenlemek, yaklaşmak, işini üzerine almak, yardım etmek, sevmek ve salahiyet” gibi anlamlara gelir. Tasavvufî-dinî terminolojide ise, velilik, ermişlik, Allah dostu, dostluk ve sadakat gibi anlamlara gelir.²² Şîî gelenekte nübüvvetin Hz. Muhammed ile sona erdiğine, *velayet*in ise Hz. Ali soyundan devam edeceğine inanılır.²³ Bu velayet algısına bağlı olarak Hz. Ali'nin bu iki oğluna bazı manevi payeler verilir, onlara bazı imtiyazlar tanınır. Bazı Alevîler, nübüvvetin batını olarak devamını velayette görür ve bunun sürekli olduğunu kabul eder. Şîî gelenekten mühlhem bu anlayışa göre, on ikinci İmam Muhammed Mehdi, velayetin son halkasıdır. O *Sahibu'z-Zaman*'dır, gaybete ermiş, dünyaya Mehdi olarak yeniden gelecek adaleti tesis edecektir.²⁴ Alevî/Bektaşî geleneği velayetin kıyamete kadar Ali evladında devam edeceği inancını, tarikat kanalıyla Safevî Şîîliğinden alır.²⁵

Şeyh Çakır Bektaşîleri *on iki imam ve velayet* anlayışına sahiptir. Bunu ocak dedesi Aydedeoğlu, “*Nübüvvet hak olduğu kadar, velayet de haktır. Hz. Peygamber Efendimiz, Peygamberlerin sonuncusu, Peygamberlerin en üstünüdür. Onunla Peygamberlik sona ermiş ve Peygamberimizin vasfını, niteliklerini, inancını, yolunu, İslâmiyeti ve velayeti İmam Ali devam*

²⁰ Fiğlalı, Ethem Ruhi, *İmam Ali*, 8. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2012, 3.

²¹ Fiğlalı, Ethem Ruhi, *İmam Ali*, 7-40; 87-108.

²² Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yayınları, İstanbul 1995, 564-565; Karaman, Fikret vd., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, 690. Şia'da velayet-nübüvvet ilişkisi için bk., Corbin, Henry, *İslam Felsefesi Tarihi*, çev. H. Hatemi, İletişim Yayınları, İstanbul 1994, 90-114.

²³ Sarıkaya, M. Saffet, *İslâm Düşüncesinde Mezhepler*, 4. Baskı, Rağbet Yayınevi, İstanbul 2013, 173,180. İlk dönem tasavvuf eserlerinde ilk II/VIII. asırlarda Hz. Ali'ye *velayet* atfina rastlanılmaktadır. Ünlüsoy, Kamile, *Anadolu'da Hz. Ali Tasavvurları*, 114, 115.

²⁴ Şîî mehdilik inancı için bk., Gölpınarlı, Abdülhakî, *Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiîlik*, Der Yayınları, İstanbul 1987, 519 vd.

²⁵ Seyyid Hüseyin b.Seyyid Gaybî, *Şerhu Hutbeti'l-Beyân, İnceleme-Metin*, hz. M. Saffet Sarıkaya, XIII, XXII, 30, 98; Ünlüsoy, *Anadolu'da Hz. Ali Tasavvurları (VII/XIII.-X/XVI. Yüzyıllar)*, 118; Zelyut, Rıza, *Öz Kaynaklarına Göre Alevilik*, 8. baskı, Yön Yayıncılık, İstanbul t.y., 262.

ettirmiştir,”²⁶ şeklinde ifade etmiştir. Fakat gerek mülakatlarda gerekse gözlemlerimizde talipler arasında velayete dair bir vurgu yapılmamıştır.

Şeyh Çakır Ocağında Ehl-i Beyt soyundan on dört kişinin *Masum-u Pâk*, Hz. Ali'nin on yedi çocuğunun *on yedi kemerbest*²⁷ olduğuna dair bir kabul de bulunmaktadır.²⁸ On iki imam²⁹ ve on dört masum adları ve Pir Hacı Bektâş-ı Veli'nin adı erkânlarda zikredilmektedir.³⁰ Onlar, *Pençe-i Âli Âba* olarak Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i Ehl-i Beyt kabul edip, sevip sayarlar.³¹ Aydedeoğlu'nun anlatımına göre, Hz. Peygamber bir gün hanımı Ümmü Seleme annemizin evinde iken yanına Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Fatıma ve Hz. Ali gelir bunları abasının altına alır. “*Ey Yüce Allah'ım! Bunlar benim Ehl-i Beyti'mdir. Allah'ım bunları sev, bunlarla dost ol, bunlara yakın ol. Allah'ım bunlara kim düşman olursa onlara düşman ol.*” diye dua eder. Bu sırada Ahzâb Suresi 33/33'ü³² ayet nazil olur. Ümmü Seleme, “*Ya Rasullallah! Ben senin Ehl-i Beytin değil miyim?*” dediğinde, “*Ya Ümmü Seleme! Ben seni sever sayarım. Bunlar benim Ehl-i Beytimdir.*” der. Böylece ümmete Ehl-i Beyt'in sevilmesi farz kılınır.³³

Hz. Ali'nin velayetinin kabulünü Akbulut Dede şöyle anlatmıştır: “Bir sefer esnasında Cebrail (a.s.) gelir, Hz. Peygamber'i, Hz. Ali'yi ve Selman-ı Pâk'ı tıraş eder. Selman-ı Pâk da bütün askerleri tıraş eder. Cebrail (a.s.) Hz. Muhammed'i tıraş³⁴ ederken saçları peşkirine düşmez, bunun üzerine Hz. Peygamber sorduğunda, Cebrail (a.s.), “Senin saçlar Hakk'ın hazinesine gidiyor,

²⁶ Nazmi Aydedeoğlu. Sarıkaya, M. Saffet, “Güneydoğu Anadolu'da Görülen Galî Fırkaların Bektaşilikle İlişisine Dair”, *Uluslararası GAP Bölgesinde Alevi-Bektaşî Yerleşmeleri ve Şanlıurfa Kültür Mozaikinde Kıyas Sempozyumu*, 25-27 Mayıs 2006, 14.

²⁷ On yedi kemerbest anlayışı Ahi geleneğinde de mevcuttur. Sarıkaya, M. Saffet, “Bektaşî ve Alevî Kültürünün Yazılı Kaynaklarından Fütüvvetnameler”, *Anadolu'da Aleviliğin Dünü ve Bugünü*, Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya 2010, 371. Erkânâmelerde yer alan on yedi kemerbest inancı için bk. Teber, *Bektaşî Erkânâmelerinde Mezhebî Unsurlar*, 154.

²⁸ Murat Akbulut.

²⁹ “*Ulu'l-Emr'den maksat on iki imamdır. On iki imama itaat farzdır.*” Nazmi Aydedeoğlu.

³⁰ Murat Akbulut.

³¹ Nazmi Aydedeoğlu. Murat Akbulut, Ramazan Türk, Hüseyin Ali Kartal, Hasan Özer, Ahmet Özer, Murat Gümüşsoy, Sabahattin Gümüşsoy da bu konuda benzer şeyler anlatmışlardır.

³² Meal: “...Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.” Ahzab Suresi 33/33.

³³ Nazmi Aydedeoğlu.

³⁴ Fütüvvetnameye göre bel bağlama şeklinde anlatılan olay burada tıraş etmeye dönüşmüştür. Sarıkaya, M. Saffet, *Fütüvvetname-i Ca'fer es-Sâdik*, Horasan Yayınları, İstanbul 2008, 15,16. Fütüvvetname ile Şeyh Çakır köyü Dedesi Murat Akbulut'un anlatımları benzerlikler olmakla birlikte birtakım farklılıklar da mevcuttur. Fütüvvetname'de bu hadise Uhud savaşı dönüşünde, Dede'nin anlatımında ise, Gadîr-i Hum'da geçmektedir. Anlatılarda peygamberler, şedd bağlama gibi hususlar mevcut değildir. Anlatıda Selman-ı Pak bütün orduyu tıraş ederken, Fütüvvetname de Sahabe-i Kiram birbirlerini tıraş etmektedir.

maşerde saçının bir teli yetmiş bin asinin günahını affedecek,” der.³⁵ Bu anlatım Şîî yaklaşımdan biraz farklı olarak Fütüvvetnâmelerle örtüşen bir içeriğe sahiptir.³⁶

Şeyh Çakır Ocağı’nda hilafet/imamet konusunda az sayıda farklı görüşler de vardır. Şîî gelenekte velayetin dayanak noktalarından olan Gadîr-i Hum³⁷ olayına istinaden Hz. Ali’nin faziletini öne çıkaran anlatımlar bunda etkili olmuştur. Görüştüğümüz N. Aydedeoğlu: “Alevîlerin İslam anlayışında esas olan birinci halife Ebû Bekir değil, Hz. Ali’dir.” diyerek konuyu şöyle açıklamıştır: “Peygamberimiz (s.a.v.) *Veda Haccı* dönüşünde Mekke ile Medine arasında bulunan Gadîr-i Hum mevkiine gelirken Cebrail vasıtasıyla Maide 67’inci³⁸ ayet nazil olur. Bu ayete binaen Peygamberimiz (s.a.v.) bir elçi gönderir, önden giden ve arkadan gelen ashâbı toplar. Hz. Ali’yi yanına çağırarak, “*Ben kimin velisi isem, Ali de onun velisidir.*”³⁹ der. Sonra, “*Ey İnsanlar! Ben size iki emanet bırakıyorum. Sakın ikisini birbirinden ayırmayın. Birincisi, Kur’an-ı Kerim ikincisi, benim Ehl-i Beyti’mdir.*” der. Yine aynı mevkide Hz. Peygamber: “*Ey insanlar! Benim ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacak, bu fırkalardan birisi hariç yetmiş iki tanesi helak olmuştur. O da fırka-i Nâciye’dir, benim Ehl-i Beytim ve yolundan gidenlerdir.*” der. Burada bulunan yüz yirmi bin sahabeyi Hz. Peygamber kardeş yapar. En son İmam Ali kalır ve ‘*Ya Rasulallah benim kardeşim yok ben yalnız kaldım,*’ diye söylediğinde Hz. Peygamber: “*Ya Ali, nasıl ki Musa Peygamber ile Harun Peygamber kardeşse sen de benim hem dünyada hem de ahirette kardeşimsin.*” der ve kardeş olurlar. Sonra başta Ebû Bekir ve Ömer olmak üzere üç gün boyunca Hz. Ali’nin halifelliğini tebrik ederler.”⁴⁰ Yukarıdaki açıklamalardan farklı olan bu anlatımda Şîî geleneğin izlerinin yanında Veda haccı, muâhât (kardeş edinme) ve fırka-i nâciye olgularının birleştirildiği görülür.

Dede Murat Akbulut’un Şeyhler Beldesi’nde Nevruz erkânında yaşadığı bir olay, günümüz Şeyh Çakır Ocağının imamet ve sahabe algısını yansıtmaları bakımından önemlidir. Olayı Akbulut Dede şöyle anlatmıştır: “Işıklar (Şeyhler) köyüne biz Nevruz kutlamaya gittik. Oraya vardık Nevruz kutluyoruz, biz oralarda dinî konuşmalar, tarikat sohbetleri yapıyoruz. Ben konuşma yaparken Işıklar’da yeni rehber olmuş dede: ‘*Dede, ben devam edeyim mi?*’ dedi. Ben de:

³⁵ Murat Akbulut.

³⁶ Fütüvvetnamede mekân belirtilmeden Gadîr-i Hum olayına yukarıda da ifade edilen tıraş etmeden önce değinilir. Hz. Peygamber, Hz. Ali’ye buyurdu: “*Men küntü mevlahu fe heza Aliyyün mevlahu*” (Ben kimin mevlası isem Ali de Onun mevlasıdır) deyip Ali’nin elini tuttu başparmağını başparmağına kodu” ifadesi yer almaktadır. Geniş bilgi için bk. Sarıkaya, *Fütüvvetname-i Ca’fer es-Sâdık*, 153.

³⁷ Gadîr-i Hum ve “*Mevlâ*” teriminin kullanımı için bk., Gölpınarlı, *İslam Mezhepleri ve Şiilik*, 40-46.

³⁸ Ayetin meali: “*Ey Rasûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O’nun elçiliğini yapmamış olursun...*” (Maide Suresi 5/ 67), şeklindedir.

³⁹ Geniş bilgi için bk., Sarıkaya, *Fütüvvetname-i Ca’fer es-Sâdık*, 153.

⁴⁰ Nazmi Aydedeoğlu.

‘Ramazan, buyur,’ dedim. O, (Ramazan Dede): ‘Peygamberimize (s.a.v.) Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali bu dört halife yardım etti, İslamiyet bunlarla genişledi.’ dedi.”

Dede Akbulut şöyle devam etmiştir: “Orada eski kafalı bir âşık var. Âşık: ‘Ramazan (rehbere) onların isimleri şu kapıdan buraya girmez.’ dedi.” Rehber bu adamı uyardı. Âşık bilmişlik tasladı. Ben bunlara müdahale ettim, âşığı uyardım, bunları barıştırdım gittim. Altı-yedi sene oldu âşık bırakıp gitti tarikata dönmedi.” “Hz. Ali neyse hepsi benim yanımda aynıdır. Ben ayırım yapmam da yaptırمام da! Âşığın halifeler hakkında böyle demesi cahilliğindedir. Âşık bana karşı geldiği için ikrarı⁴¹ bozuldu. Tarikatı da terk etti gitti!”⁴² Akbulut’un bu anlatısı erken dönem Bektaşî geleneğine⁴³ uygundur.

Bunun dışında görüştüğümüz rehber ve talip birçok ocak mensubunun benzer görüşleri, konunun daha iyi aydınlanması için önem taşımaktadır. Onlar, Hz. Muhammed’in sahabilerinin hepsini gökteki yıldızlara benzetmektedir. Sahabiler İslam’ın yayılmasında Hz. Peygamber’e yardım ettikleri için, hepsinin ayrı ayrı sevildiğine ve saygıda kusur edilmemesi gerektiğine inanmaktadırlar.⁴⁴ Yine Hz. Ebû Bekir’i, *es-Siddık* ve Efendimiz (s.a.v.)’in en yakın arkadaşı; Hz. Ömer’i, *Faruk* ve adalet dağıtan; Hz. Osman’ı, *zün-Nureyn* yani Hz. Peygamberin iki kızı ile evlenmiş; Hz. Ali’yi, Hz. Peygamber’in amcaoğlu ve damadı olarak kabul etmektedirler ve onlara saygıda kusur etmemektedirler.⁴⁵

1.3. Kırklar Cemiyle İlgili Anlayışlar

Kırklar Cemi konusunda Akbulut Dede şu menkıbeyi anlatmıştır: “Allah, Cebrail’e ‘Cennetten bir Burak al, Hz. Muhammed’i yeryüzünden buraya getir,’ der. Burak ile Cebrail (a.s), onu Kudüs’e, Mescid-i Aksa’ya götürür. Cebrail Arş-ı ‘Alâ’ya çıkar. Katların birinde önlerine bir aslan geçer. Aslan, ağzını açmış bir vaziyette Cebrail, ‘Ya Muhammed parmağındaki yüzüğü çıkar, aslanın ağzına at.’ der. Yüzüğü çıkarıp aslanın ağzına atar, aslan gider. Bir yere varınca Cebrail ‘buradan ileri geçemem’ deyip onu yalnız bırakır. Oradan Peygamberimiz (s.a.v.) yedinci kata çıkar. Perde arkasından Allah’la konuşur. Hz. Peygamber’le Allah, İmam Ali’nin sesi gibi konuşur. Hz. Peygamber “Sesin Ali’nin sesi gibi,” diye sorunca, Allah (c.c.): “Sen devamlı Ali’yle konuştuğun için onun sesi ile konuşuyorum, kulakların Ali’nin sesine alışkın.”⁴⁶ (Sonra) Peygamberimizi Burak yeryüzüne indirir. Mina’ya iner. Orada yeşil kubbeli bir

⁴¹ İkrar tarikata girecek olan kişinin belli kural ve kaidelerle dede önünde verdiği sözdür. Bu sözü bozan söz ve davranışlar sergilendiğinde dede, talibe düşkünlük cezası verir. Böylece kişi tarikattan çıkmış olur. İkrar töreni ileride detaylı olarak ele alınacaktır.

⁴² Murat Akbulut.

⁴³ “Anadolu’ya tevellâyı Hacı Bektaş-ı Veli getirdi”, Bk., *Hacı Bektaş-ı Veli Vilâyetnâme*, neşr. A. Gölpinarlı, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1990, 20.

⁴⁴ Ramazan Türk, Hüseyin Ali Kartal, Ahmet Özer, Hasan Özer.

⁴⁵ Ahmet Özer.

⁴⁶ Benzer bir anlatım için bk., Seyyid Hüseyin, *Şerhu Hutbeti’l-Beyân*, xxii, 21.

bina görür. Gaybden bir ses gelir: ‘*Ya Muhammed! Binanın kapısını çal, o meclise dâhil ol.*’ Kapıda bir bekçi bekler, ‘*Sen kimsin? Hacetin, dileğin nedir?*’ diye sorar. O (Hz. Peygamber), ‘*Ben bu meclise dâhil olmak istiyorum. Ben Peygamber Muhammed Mustafa’yım,*’ der. Burada ben dediği için bekçi içeriye sorar. (İçeriden cevaben) ‘*İçeri alma, o bizim içimizde,*’ derler.

Peygamberimiz gider, tekrar gaybdan aynı ses gelir. Tekrar gider. Bekçi sorar ‘*Sen kimsin?*’ O, ‘*Ben ahir zaman nebisi Muhammed Mustafa*’ der. Yine içeri alınmaz. Tekrar geri döner, gaybden bir ses gelir, ‘*Ya Muhammed o kapıyı çal, o meclise dâhil ol. Ben Muhammed’im, de, ahir zaman nebisi’yim demel,* ‘*Ene garibim, muhtacım, garib de,*’ diye tembihlenir. Hz. Peygamber bekçiye bunu söyler, içeri alınır. Peygamberimiz içeri girince Kırklar Meclisinde herkes ayağa kalkar.⁴⁷

Akbulut, bu ayağa kalkma faslının, “cem evinde biri gelince ayağa kalkılır. Posta geçerim, bir dua ederim, ‘*erenler sofrasına*’ derim herkes yerine oturur.” dedikten sonra devamında ise, Peygamberimiz İmam Ali’nin kenarına oturur. Kırklar Meclisindeki kişiler⁴⁸ orta yaşlarda (25-35) bulunmaktadır. Peygamberimiz sorar, ‘*Siz kimsiniz? Size kimler derler?*’(Cevaben) ‘*Kırklar*’⁴⁹ derler. Peygamberimiz, ‘*Sizin göreviniz ne?*’ der. Kırklar, ‘*Bizim birimiz bir, kırkımız bir, birimiz kırktır,*’ derler. Peygamberimiz otuz dokuz kişiyi sayınca, ‘*Selman-ı Farisi dışardadır,*’ derler. Hz. Peygamber, ‘*ben sizden bir neşter isterim,*’ deyince, Ali kolunu uzatır, parmağında Hz. Peygamber’in aslanın ağzına attığı yüzük vardır. Ali koluna neşter vurur, diğerlerinden de kan gelir. Bir kan da tavandan gelir, yani Selman-ı Farisi’den. Allah Cebrail’e der ki: ‘*Cennet’ten tek üzüm, tek tane götür. Tabakla Muhammed (s.a.v.)’in önüne koy, kırklara bu üzümü takdim etsin.*’⁵⁰ Cebrail götürür, Peygamber üzümü parmağı ile ezer, herkes buna parmağı ile banar.” Akbulut, üzüm-şarap hususunda devamında şunları söylemiştir: “*İçki bize helal diyen Alevîler üzümünden dolayı der. Bazıları üzümü yiyorsun niye şarabı içmiyorsun diyorlar. Biz buna inanmıyoruz.*”⁵¹

⁴⁷ Murat Akbulut, Nazmi Aydedeoğlu, Hüseyin Ali Kartal.

⁴⁸ Kırklar meclisinde yirmi üç erkek ve on yedi kadın bulunmaktadır. Nazmi Aydedeoğlu’na göre Alevi/Bektaşiler’in cem törenlerinin kadın-erkek karışık yapılmasının dayanak noktalarından biri de Kırklar Cemi’dir.

⁴⁹ Kırklar cemindekilerin “gayb ereni” oldukları, dünya semasında gezip bazı insanları kazalardan ve belalardan koruduklarına inanılır. Murat Akbulut, Hüseyin Ali Kartal.

⁵⁰ Bir başka anlatımda ise, Selman-ı Farisi, cennet-i âla’dan gelen altın bir tepsi içindeki tek tane üzümü dışarıdan getirir. Peygamber Efendimiz onu parmağı ile ezer yer, herkes tatmış yemiş gibi olur. Yani kırklar ezilen üzüme parmakla banmazlar, Nazmi Aydedeoğlu.

⁵¹ Diğer bir ocak dedesi; “*Buradaki üzümünden maksat şarap değildir.*” Nazmi Aydedeoğlu. Bir rehberde; “*Bazı kesim Aleviler bilgisizlikten şarap helaldir diyor. Bizim cemlerimizde alkol yoktur. Biz saka suyu (içme suyu) dağıtırız.*” Ramazan Türk. Katıldığımız Şeyh Çakır köyü ve Şeyhler köyündeki iki farklı Cem erkânında alkol ve çeşitlerinin kesinlikle tüketilmediği ve sadece dede tarafından okunan “*Saka Suyu*” ismi verilen, Hz. Hüseyin’in

Sonra Kırklar mest olur, semaha kalkarlar. Kırk kişinin kırkı da ayağı yere değmeden havada dönerler. Dönerken Peygamberimizin başındaki sarığı yere düşer, yere düşen sarık kırk parça olur. Parçaları alan beline kuşanır.⁵² Burada Akbulut, “Biz de ikrar verirken kestiğimiz kurban yününden bir kemer yaparız, cem evine giderken bellerimize bağlarız.” diye devam etmiştir.

Sema ederlerken Peygamberimizin, “*Ahiri sen, Zahiri sen, Batını sen Ya Ali!*” sözü, yere indim yerde Ali’sin, göğe çıktım aslan oldum yine Ali’sin, Kırklar Cemine geldim yine Ali’sin, yani, Zahir, Batın, Ahir’sin⁵³ demektir. Peygamberimiz, “Ya Ali! Anadan doğduğunu görmeyeydim,⁵⁴ seni elimle yüğmeyeydim (yıkamak), sana Allah derdim.” der. Akbulut, “Alevîlerin bir kısmının Ali’ye Allah demeleri, Tanrı yerine koymaları bundandır.”⁵⁵ şeklinde Kırklar Cemi menkıbesini aktarmıştır.⁵⁶ Şeyh Çakır Ocağında Kırklar Cemiyle ilgili anlatılan bu menkıbe, Alevî gelenekteki cem ve semah uygulamalarının başlangıcı kabul edilir.⁵⁷

Bu kabuller genel olarak Alevîlikteki Kırklar cemiyle ilgili anlatılanlarla büyük ölçüde örtüşür. Bununla birlikte Ocakta, Hz. Peygamber’in ezdiği üzümde elde edilen içeceğin şarap değil üzüm suyu veya sırası gibi kabul edildiği anlaşılmaktadır. Yine Hz. Ali’yle ilgili kabullerin de onun velayetinden öteye geçmediği ısrarla belirtilmektedir. Öte yandan gerek üzümün ezilip pay edilmesi gerekse Kırklar’ın kimliği ve kadın-erkek farklılığıyla ilgili yorumlardan hareketle, olgunun nispeten rasyonalize edilerek benimsendiği söylemek mümkündür.

Kerbela’da şehadetindeki susuzluğu yad eden saf, katkısız içme suyu dağıtıldığı gözlemlenmiştir.

⁵² Bu gelenekteki semah ve kemerbest uygulamasının dayanak noktasıdır. Nazmi Aydedeoğlu Kırklar meclisinin Alevî gelenekteki benzer anlatımı için bk., Bk., Mélikoff, İrene, *Uyur İdik Uyardılar, Alevîlik-Bektaşîlik Araştırmaları*, çev., T. Alptekin, Cem Yayınları, İstanbul 1993, 65-66; Eyüboğlu, İ. Zeki, *Bütün Yönleriyle Bektaşîlik*, Der Yayınları, İstanbul 1990, 312-315; Noyan, Bedri, *Bektaşîlik Alevîlik Nedir?*, 3. Baskı, Ant/Can Yayınları, 1995, 65-67.

⁵³ Buradaki “*Ahiri sen, Zahiri sen, Batını sen Ya Ali!*” ifadelerinin Hz. Ali’nin ulûhiyeti anlamına gelmediğini Dede ifade etmiştir.

⁵⁴ Benzer bir anlatı için, Mélikoff, *Uyur İdik Uyardılar*, 47.

⁵⁵ Murat Akbulut. Kırklar Cemi inancını aktarır iken aralara kendi yorumlarımızı katmadan, Sözlü Kültür’ün birebir aktarımının yapılması amaçlanmıştır. Hz. Ali’nin ilahi tasavvurları ve Bektaşîlik’teki yansımaları için bk., Ünlüsoy, *Anadolu’da Hz. Ali Tasavvurları*, 158-175.

⁵⁶ Bazı kaynaklarda farklı yorumlar bulunmaktadır. Bk. Mélikoff, *Uyur İdik Uyardılar*, 23. Ayrıca bk. Ünlüsoy, Kamile, “2000 Yılı ve Sonrasında Yapılan Alan Araştırmaları Bağlamında Günümüz Anadolu Alevîliğinin Hz. Ali Tasavvurları”, *Ekev Akademi Dergisi*, 2015, 19/63, 169.

⁵⁷ Murat Akbulut.

1.4. Kur'an-ı Kerim'le İlgili Kabuller

Alevîler diğer peygamberlere verilen kitaplarla birlikte Kur'an-ı Kerime de inanırlar. Bu inanç, Hacı Bektaş-ı Velî'nin *Makâlât*'ında yer alan "*Allahu Te'âlâ'nın kitaplarına inanmak imandandır.*" ifadesiyle uyumludur.⁵⁸ Bununla birlikte bazı Alevî yazarlar, Hz. Peygamber dönemindeki 6666 ayetin, Hz. Osman dönemindeki Kur'an'ın çoğaltılması esnasında 6234'e indiğini, 432 ayetin çıkarıldığını, bunların Ehl-i Beyt ile ilgili ayetler olduğunu iddia etmektedirler.⁵⁹ Konuyla ilgili Akbulut Dede'nin, "*Şayet öncekiler eksiklik yapsa idi Hz. Ali halife olduğunda düzeltirdi.*"⁶⁰ ifadesi çok önemlidir. Kur'an-ı Kerim ilk defa Hz. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde Mushaf haline getirildi. Hz. Osman döneminde çoğaltıldı.⁶¹ Hz. Ali dördüncü halife olduğunda şayet önceki dönemlerde Kur'an'dan herhangi bir ayet çıkarılmış olsa idi, onu düzeltirdi. Bu yöndeki inanç; hem Hz. Ali'nin hakkını teslim edip onun böylesi mühim bir konuda sessiz kalmayacağını hem de ondan önceki ilk üç halifenin Kur'an'da hiçbir eksiltme yapmadığını açıkça ortaya koymaktadır.

Görüşüğümüz Şeyh Çakır Ocağı Bektaşîleri, Allah'ın gönderdiği kutsal kitaplarının hepsine inanmakta, bunu Amentü'nün esaslarından kabul etmektedirler. Onlar, bazı gruplarca Kur'an-ı Kerim'de değişiklik olduğuna dair iddiaları kesin bir dille reddetmekte, böyle eksiklik iddialarının Alevîleri İslam dininden uzaklaştırmak için oynanan oyunlar olduğunu açıkça ifade etmektedirler. Çünkü Allah Kur'an'da, "*Kur'an-ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız.*"⁶² buyurmaktadır. Allah'ın koruduğu ayetleri hiç kimsenin eksiltmeye ve değiştirmeye gücü yetmez.⁶³ Yöredeki Bektaşîlerin okudukları Kur'an, Diyanet İşleri Başkanlığınca onaylanmış Mushaf'lardır. Ayrıca her bir mürid/dede ve rehber, Kur'an okumayı bilmekte ve sayısız Kur'an hatmi yapmaktadırlar.⁶⁴ Örneğin, Akbulut Dede, Kur'an-ı Kerim'i okuduğunu, bunun eğitimini köydeki cami hocalarından aldığını ifade etmiştir.⁶⁵

⁵⁸ Hacı Bektaş-ı Velî, *Makâlât*, 113.

⁵⁹ Zelyut, *Öz Kaynaklarına Göre Alevilik*, 135. Ayrıca Birdoğan, Nejat, *Alevilik Anadolu'nun Gizli Kültürü*, 8. Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul 2015, 216. Ayrıca, Emrah Dindi, *Alevi-Bektaşî Geleneğinde Kur'an Anlayışı*, İz Yayıncılık, İstanbul 2015, 55, 56.

⁶⁰ Murat Akbulut. Benzer görüşler için bk., Yıldız, Harun, *Anadolu Aleviliği Amasya Yöresi Bağlamında Bir İnceleme*, 2. Baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2014, 188-190; Üçer, *Geleneksel Alevilik*, 270-273.

⁶¹ El-Kâtip, *Nedenleri Tarihte Kalmış Ayrılık Sünnilik-Şiilik İslâm Birliği*, Çev. Muharrem Tan, Mana Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2015, 50-60.

⁶² El-Hicr Suresi, 15/9.

⁶³ Murat Akbulut, Nazmi Aydedeoğlu, Ramazan Türk, Hüseyin Ali Kartal, Ahmet Özer, Murat Gümüşsoy, Hasan Özer, Sabahattin Gümüşsoy.

⁶⁴ Murat Akbulut ve Nazmi Aydedeoğlu, Ramazan Türk, Hüseyin Ali Kartal, Ahmet Özer, Hasan Özer, Murat Gümüşsoy.

⁶⁵ Murat Akbulut.

Kur'an'da bazı ayetlerin eksik olduğuna dair iddiaya dair Akbulut Dede, yaşadığı bir olayı şöyle aktarmıştır: “Işıklara (Şeyhler Beldesi) iki sene önce bir Mehmet Dede geldi konuşma yaptı. Ankaralıymış, Hacıbektaşlı (Hacıbektaş'a bağlı) imiş. Konuşurken o, ‘Kur'an-ı Kerim dört yüz kusur ayet noksandır.’ dedi. Ben ise, ‘Bir dakika, dur,’ dedim. ‘Siz böyle Kur'an-ı Kerim noksan nasıl diyorsunuz?’ diye söylendim. O, ‘Alevilere ait olan ayetleri yaktılar,’ dediğinde; ‘Bak, İmam Ali sağ mıydı, ölü müydü Kur'an-ı Kerim Mushaf haline geldiğinde,’ dedim. O ise, ‘Sağdı,’ dedi. Dondu kaldı. Ben, ‘Kur'an-ı Kerim Mushaf haline gelirken İmam Ali var mıydı?’ dedim. ‘Vardı,’ dedi. ‘Eğer be'nin altına noktayı koymayalardı Ali kılıcını çekerdi. Aynı zamanda Kur'an onun ezberindeydi, hafızdı,’ dedim. Ben de bu dedeye kızdım, ‘Bu yalanı söylemeyin,’ dedim.”⁶⁶ Dede Akbulut, “Allah korusun böyle yalan söylersem sen de bana inanırsan, yarın Allah'ın huzurunda benim halim ne olur? Ben buraya gelip Kur'an noksan diyenlerle mücadele ediyorum,” şeklindeki sözleriyle ‘Kur'an da bazı ayetler çıkarıldı’ gibi iddiaları kesin bir dille reddetmektedir.

Şeyh Çakır Ocağı Bektaşilerinin Kur'an'a dair kabulleri, konuyla ilgili Bozkuş'un “Öncelikle Alevilere atfedilen inanç ve ibadet anlayışının, Alevî yazarlar tarafından tepeden inme bir yaklaşımla topluma empoze edilmeye çalışıldığını, oysa görüştüğümüzde her bir Alevînin ‘dinimiz, kitabımız, peygamberimiz birdir’ dediğini gördük,”⁶⁷ tespitiyle uyumludur.⁶⁸ Dolayısıyla Kur'an konusunda kimi zaman dile getirilen tahrif iddialarına ocak mensupları arasında rastlanmaz.

1.5. Meleklerle İlgili Kabuller

Günümüzdeki Alevî geleneğin meleklerle ilgili inançları, diğer Müslümanlardaki inançlar ile aynıdır.⁶⁹ Nitekim Makâlât'da, “Allah Teâlâ'nın her bir Âdemoğlu üzerine 39 melek görevlendirdiğini tasdik etmek imandandır. Fakat sen, yanında kendi cinsinden bir kimse bulunursa kötü bir iş yapmaktan utanıyorsun da kendi cinsinden bir kimse kalmayınca kötü işe girişiyor ve görevli meleklerden hiç utanmıyorsun. Onlara inanıp tasdik ettiğin nerede kalıyor?”⁷⁰ denilerek insanı murakabe eden, amellerini yazan meleklerin varlığına işaretle kişinin yalnızken bile yalnız olamayacağı ve davranışlarına dikkat etmesi gerektiği vurgulanır.

⁶⁶ Murat Akbulut.

⁶⁷ Metin Bozkuş, *Anadolu'da İslam ve Mezhepler*, Asitan yayınları, Sivas 2011, 85-104; aynı mlf., *Sivas Alevîliği*, Fakülte Kitapevi, 2. Baskı, Isparta 2006, 269.

⁶⁸ Benzer tespit yorumları için bk., Yıldız, *Anadolu Alevîliği*, 186-190; Üçer, *Geleneksel Alevilik*, 395-396.

⁶⁹ Üçer, *Geleneksel Alevilik*, 266. Bazı Alevî yazarların, bilimin Meleklerle ilgili gizemi çözdüğü, Meleklerle inanmanın kişiyi inancından etmeyeceğine dair tartışmanın açılması gerektiğine dair yaklaşımlar için bk. Zelyut, *Öz Kaynaklarına Göre Alevilik*, 253, 254.

⁷⁰ Hacı Bektaş-ı Veli, *Makâlât*, 113.

Yaptığımız alan çalışmasında, Amentü'nün esaslarından sayılan meleklerin varlığına inanılır.⁷¹ Melekler Allah'ın nurundan yaratılmıştır. Allah tarafından görevlendirilmiş dört büyük melek; vahiy meleği Cebrail (a.s.), doğa olaylarını düzenleyen Mikail (a.s.), kıyametin kopacağı zaman sûra üfleyen İsrail (a.s.), canlı varlıkların ömrü dolduğunda canlarını alan Azrail (a.s.) ve çeşitli görevleri yerine getiren meleklerin varlığına inanılmaktadır. Ayrıca, insanın sağında bulunan melek yaptığı iyilikleri, solunda bulunan melek yaptığı kötülükleri yazar.⁷² Meleklerin yaratılması, Allah tarafından görevlendirilmesi, Allah'a her daim tazimde bulunmaları gibi Müslümanların çoğunluğunun kabul ettiği inançları, Şeyh Çakır Bektaşîleri arasında da tespit ettiğimiz için, bu konuda fazla detaya girmeye gerek görülmemiştir.

1.6. Ahirete İman

Şeyh Çakır Ocağı Bektaşîleri ahiretin varlığına, kabir azabına, cismani haşra, hesaba, sırata, cennet ve cehenneme inanmaktadırlar. Burada konuyla ilgili yaptığımız görüşmelerdeki tespitleri özetlemek yerinde olacaktır.

Kabir hakkındaki genel kabul, kabre konulan bir insana, “Rabbin kim? Dinin ne? Peygamberin kim? Kitabın nedir?” diye sorular sorulur. Kişi imanlı olarak ölür ve günahı da az olursa, cennetin yeşilliği güzelliği göz önüne gelerek mahşeri bekler. İmansız olarak ölürse, cehennemin ateşi göz önünde olarak mahşeri bekler. Ten, kemik türap olur, ruhlar ölmez, beklemededir.⁷³ Kabir azabı vardır ve dünyadaki yapılan amellere göredir. Kabirde daha sonra ulaşacağımız mevkiler gösterilir.⁷⁴ Bir Bektaşî *Erkânâme*sinde kabirde sorgu meleşine verilecek cevap, on iki madde şeklinde şöyle yer almaktadır: “*Rabbim Allah, Peygamberim Muhammed, Dinim İslam, Kitabım Kur'an, Kiblem Kâbe, Mezhebim Ehli Sünnet ve'l-Cemaat, Amelde Mezhebim İmam-ı Azam'ın mezhebi, Züriyetim Hz. Âdem'dir. İslam milletinden ve Muhammed ümmetindenim. Elhamdülillah mümin ve Müslümanım.*”⁷⁵

Mahşer yeri hakkında, “ba'sü ba'del-mevt”e yani insanların öldükten sonra yeniden dirileceğine, mahşer yerinde toplanacaklarına, mahşerde sualin olduğuna, yapılan amellere göre hesap verileceğine ve insanların otuzlu yaşlarda diriltileceğine inanılmaktadır.⁷⁶

⁷¹ Güngör'ün bilimsel verilere dayalı yaptığı saha çalışmasında Ankara Beypazarı/Karaşar yöresi Alevilerinin Meleklerle inanma oranı %97,8'dir. Bu yüksek oranlı örneklem Meleklerle dair inanç tutumlarını göstermesi bakımından önemlidir. Güngör, *Araftaki Kimlik: Alevilik/Bektaşilik*, 137.

⁷² Nazmi Aydedeoğlu, Ramazan Türk, Hüseyin Ali Kartal, Hasan Özer, Ahmet Özer

⁷³ Murat Akbulut ve Nazmi Aydedeoğlu, Ramazan Türk, Hüseyin Ali Kartal, Hasan Özer, Ahmet Özer, Murat Gümüşsoy, Sabahattin Gümüşsoy

⁷⁴ Ramazan Türk.

⁷⁵ Teber, *Bektâşî Erkânâmelerinde Mezhebî Unsurlar*, 7, (HBK. Erkânâme, No: 36, vr. 7a'dan naklen).

⁷⁶ Murat Akbulut, Nazmi Aydedeoğlu, Ramazan Türk, Hüseyin Ali Kartal, Hasan Özer, Ahmet Özer

Sırat köprüsü de haktır ve gerçektir. Kişi imanlı olarak öldü ise kıldan ince kılıçtan keskin olarak tabir edilen köprüden hızlı geçer, imansız ise dağ gibi günahı ile geldi ise hem yol incelir hem de yavaş geçer.⁷⁷ Mizan terazisi hakkındaki kabul, “*Ameller tartılır, sevaplar çok gelir ise cennete, günahlar çok gelir ise cehenneme gider,*”⁷⁸ şeklinde ifade edilir.

Aydedeoğlu, cennet ve cehennem hakkında, “*Cennet ve cehennem haktır. Cennette ebedi hayat vardır. Orada ölüm yok, hastalık yok, gitmek için imanlı olma şartı var. İnsan imanlı ise, günahı nispetinde cehennemde bir süre kalır, sonra cennette ebedi kalır. Bir insan imansız olarak Allah’a şirk koşarak, farzları inkâr ederse imandan çıkar. İmanı olmayanlar cehennemde ebedi kalırlar,*”⁷⁹ demektedir. Görüştüğümüz bir rehber de: “*Allah’a zerre kadar iman eden ‘Lâ ilâhe illallah Muhammedü’r-rasulullah’ diyen bir kimse cehennemde ebediyen kalmaz. Kalbinde hardal tanesi kadar iman olan bir kimse cehennemde ebediyen kalmayacaktır. Günahlarımız varsa günahlarımız kadar cehennemde kalacağız cezamızı çekeceğiz. Sonra Allah bizi oradan alıp cennete sevk ettirecek. Ama kalbimizde iman yok ise, Allah’ı Peygamber’i ve kitabı inkâr etti ise o zaman kalacağımız yer ebedi Cehennemdir,*”⁸⁰ demektedir. Bu ifadeler Hanefî gelenekte görülen iman tanımı ve iman sahiplerinin günahkâr bile olsa günahının cezasını çektikten sonra cennete gireceğine dair inançlarla örtüşüğünü göstermektedir.

2. İBADETLER HAKKINDAKİ KABULLERİ

2.1. Gusül ve Abdest Anlayışı

Müslümanlar arasında genelde “namaz abdesti” olarak bilinen abdeste “şeriat abdesti” denir. Bütün cem ayinlerine “şeriat abdesti” almış olarak gelen taliplerin erkâna uygun olarak ikrar töreni öncesinde aldığı abdeste “tarikat abdesti” denir.⁸¹

Konuyla ilgili görüştüğümüz Bektaşilerin ortak kanaati, “*Alevî/Bektaşilerde iki tür abdest vardır. Birincisi zahiri abdest (şeriat abdesti), ikincisi batni abdest (tarikat abdesti). Şeriat abdesti su ile alınır, tarikat abdesti tövbe ile ikrar ceminde alınır.*”⁸² şeklindedir.

Şeyh Çakır Ocağı Bektaşileri, namaz abdesti olarak halk arasında bilinen, Maide suresi, 5/6’ncı ayetinde ifade edilen abdestin dört farzına

⁷⁷ Nazmi Aydedeoğlu, Ramazan Türk, Hasan Özer, Ahmet Özer

⁷⁸ Nazmi Aydedeoğlu Ayrıca, Ramazan Türk.

⁷⁹ Nazmi Aydedeoğlu Benzer anlatımlar Murat Akbulut, Ramazan Türk, Hüseyin Ali Kartal, Hasan Özer, Ahmet Özer, Murat Gümüşsoy, Sabahattin Gümüşsoy tarafından da yapılmıştır.

⁸⁰ Ramazan Türk.

⁸¹ Haydar Kaya, *Alevî-Bektaşî Erkanı Evradı ve Edebiyatı*, Engin Yayıncılık, İstanbul 1993, 90-92; Üçer, *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik*, 313 (343. Dip not).

⁸² Nazmi Aydedeoğlu, Ayrıca, Murat Akbulut, Ramazan Türk, Hüseyin Ali Kartal, Hasan Özer, Ahmet Özer, Murat Gümüşsoy, Sabahattin Gümüşsoy da benzer şeyleri söylemişlerdir.

inanmaktadır.⁸³ Abdestin sünnetleri ile birlikte uygulaması ise şöyledir: “Eûzu besmele çekilir, ‘niyet ettim Allah rızası için abdest almaya’ denilir. Ardından ağız üç defa⁸⁴ yıkanır, burun üç defa yıkanır, sonra yüz üç defa yıkanır. Sonra üç defa sağ kol ve sol kol yıkanır. Başa mesh yapılır, parmak uçları ile kulaklar silinir ve üç parmağın arkası ile enseye mesh yapılır. Sonra önce sağ ayak sonra sol ayak topuklarla birlikte yıkanarak abdest tamamlanır.”⁸⁵ Bu anlatımın Hanefî geleneğinin abdestle ilgili hükümlerine uygun olduğu görülmektedir.⁸⁶

Mürşid Aydedeoğlu tarikat abdesti hakkında: “*Dede taliplerine, ‘Elinle koymadığını alma; bu elin abdesti. Haram lokma asla yemeyeceksin. Ağzınla yalan, iftira, gıybet, küfür, haset, fesat yapmayacaksın. Beline sahip olacaksın. Bırak zina yapmayı birine kötü gözle dahi bakmayacaksın. Aşına, eşine, işine evde kaynayan çorbana haram lokma katma, hile katma! Özüne, sözüne, gözüne sahip çık!’ der. Talip her seferinde, “eyvallah” der. Tarikat abdestinden maksat bu ikrar ceminde verilen sözdür. Söz bozulduğu zaman tarikat abdesti bozulur,*”⁸⁷ demektedir.

Makâlât’ta, “Abidlerin taatleri arasında ‘Cenabetten gusül eylemekdur.’” sözü ile gusül abdesti yer alır.⁸⁸ Bir dede: “*Şimdi yok ama eskiden, ‘Alevîler ilişki sonrası gusül abdestiyle yıkanmazlar’ diye iftiralar atılmış. Alevîlerde gusül vardır,*”⁸⁹ şeklinde ifade etmiştir. Tarihsel süreçte yanlış anlaşılma sebebiyet veren, gerçeği yansıtmayan birtakım sözler söylenmiştir. Alevîlerde iki tür gusül abdesti vardır. *Birincisi*, zahiri manada bilinen cinsel ilişki, ihtilam ve kadının hayız ve lohusalık halinden temizlenmek için su ile bütün vücudu yıkayarak alınan gusül abdestidir. *İkincisi*, batını anlamda tarikatta gusül abdesti alma veya gusülsüzlük durumudur.⁹⁰ Alevîler kendileri hakkındaki “*gusül abdest bilmezler*” ve “*mum söndü*” şeklinde yaygın olarak toplumda var olan yanlış söylemlerden son derece rahatsızdırlar.⁹¹

Şeyh Çakır Ocağı Bektaşilerinde de gusül için banyoya sol ayakla girilir. Banyoda kibleye gelmeyecek şekilde durulur. Önce avret mahalli yıkanır. Sonra eûzü besmele ile niyet edilir. Namaz abdesti alınır.⁹² Ardından gusül için

⁸³ Nazmi Aydedeoğlu.

⁸⁴ Nazmi Aydedeoğlu, “Üç defa yıkama sınırı yoktur. Önemli olan kişinin yıkadığına dair kalbinin mutmain olmasıdır,” demektedir.

⁸⁵ Murat Akbulut, Nazmi Aydedeoğlu, Ramazan Türk, Hüseyin Ali Kartal, Hasan Özer Ahmet Özer, Murat Gümüşsoy, Sabahattin Gümüşsoy.

⁸⁶ Araştırmalarımızda ocak mensuplarının ve köylünün Hanefî fihına göre namaz abdesti aldıklarını müteaddit defalar gördük.

⁸⁷ Nazmi Aydedeoğlu. Ayrıca, Murat Akbulut, Ramazan Türk, Hüseyin Ali Kartal, Hasan Özer Ahmet Özer, Murat Gümüşsoy, Sabahattin Gümüşsoy da benzer şeyleri dile getirmiştir.

⁸⁸ Hacı Bektaş-ı Veli, *Makâlât*, 4.

⁸⁹ Nazmi Aydedeoğlu.

⁹⁰ Bozkuş, *Sivas Alevîliği*, 206.

⁹¹ Üçer, *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik*, 310.

⁹² Ramazan Türk.

niyet edilir. Üç defa ağza mazmaza, üç defa buruna istinşak yapılır. Baştan, başlanarak önce sağ omuza sonra sol omuz ve bütün vücutta kuru yer kalmayacak şekilde yıkanır.⁹³

Tarikat abdestinin, görgü ile ilişkilendirilmesi hakkında ise şunlara değinilmelidir. Talip, gusül abdesti alarak dedenin huzuruna gelir ve görgüye tabi olur. Dede ona: “*Şeriatını yaptın mı? Tarikatını yaptın mı? Marifetini yaptın mı? Hakikatini yaptın mı?*” diye sorar. Talip her bir soruya evet anlamına gelen *eyvallah* şeklinde cevap verir. Bu cevapların üzerine dede talibe, “*Dilindeki benim, kalbindeki senin.*” der. Ondan sonra dede, “*Komşularda senin hakkında bir davacı bir şikâyetçi karşına çıkarsa borcun varsa ödemeye, küsün varsa barışmaya, alacağın varsa almaya, davacının hakkını kabullenmeye söz veriyor musun?*” şeklindeki soruları üç defa sorar. Talip de her seferinde *Eyvallah* cevabını verir. Ardından dede talibin hanımına sorar, “*Eşinden bir şikâyetin var mı, memnun musun, eşine hakkını helal eder misin?*” O da, “*Ederim.*” cevabını verir. Dede, “*Çocuklarından memnun musun?*” diye sorar. Bu sorular karşılıklı iki eşe de sorulur. Sorulardan sonra görgüye gelen taliplerin sırtına *Yedullah ayeti*⁹⁴ okunur. Böylece senelik abdest (görgü görme) alınmış olur. Görgü cemi bu şekilde her sene tekrar yapılır.⁹⁵ Bazı Alevîlerin bizim abdestimiz bozulmaz demesi yukarıda anlatılan tarikat uygulamasından dolayıdır. Tarikat abdesti, sene içerisinde talip ikrarda verdiği sözden dönerse işte o zaman bozulur. Tarikat abdesti ile şeriat abdesti arasında böyle bir fark vardır.⁹⁶

2.2.Namaz Anlayışı

Bugün toplumda Alevîlerin namaz kılıp kılmadığı yönünde farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Yine Alevî nitelemeli grupların namaz ibadetini ifa etme hususunda da kendi aralarında farklılıklar bulunmaktadır. Bazı Alevîler, namazı ifade eden salat kelimesini, ‘Allah’ı içten anıp selamlamak’ şeklinde tevîl etmektedir.⁹⁷ Bunun dışında, bazı Alevîler İslam inancına göre namazı kabul etmekte camiye gitmekte ve namazlarını kılmaktadır. Bazı Alevîler: “*Hz.*

⁹³ Murat Akbulut ve Nazmi Aydedeoğlu, Ramazan Türk, Hüseyin Ali Kartal, Hasan Özer, Ahmet Özer, Murat Gümüşsoy, Sabahattin Gümüşsoy.

⁹⁴ Meal: “*Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah’a biat etmektedirler. Allah’ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdi bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kimde Allah ile olan ahbine vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükâfat verecektir.*” Fetih Suresi 48/10.

⁹⁵ Murat Akbulut.

⁹⁶ Murat Akbulut.

⁹⁷ Zelyut, *Öz Kaynaklarına Göre Alevilik*, s. 71. Bunun haricinde yazar eserinde Hurufilik tesiriyle insanın kutsallaştırıldığını, bu nedenle ondan ibadetlerin kalktığını bu nedenle Alevîlerin namaz, oruç, zekât ve hac gibi temel İslâmî ibadetleri terk ettiği şeklinde yorumları için bk., aynı yaz. *Öz Kaynaklarına Göre Alevilik*, 56,57. Ayrıca Namaz Kur’an’da vardır ancak beş vakit değildir. Bunu sonrakiler çoğaltmıştır. Bk., Birdoğan, *Alevilik Anadolu’nun Gizli Kültürü*, 219.

Ali'nin camide öldürülmüş olması, Muaviye'nin camilerde Ehl-i Beyt hakkında kötü sözler sarf ettirmesi ve on iki imam ile Ehl-i Beyt'in adını bilmeyen imamların arkasında namaz kılınmaması gerektiği gibi hususlar.” gerekçe göstererek namazı camilerde değil de evlerde kılarlar. Bazı Alevîlere göre ise, Alevîler cem törenlerinde *halka namazı* kılarlar.⁹⁸

Yürütülen araştırma esnasında yukarıda ifade edilen birinci görüşe uygun olarak Şeyh Çakır Ocağı Bektaşîlerinin camilerde, evlerde ve cem evlerinde vakit namazlarını kıldıklarını gözlenmiştir. Hatta dedeler seçilirken onun zahiri şeriatla önderlik yapabilirliliği göz önüne alınmaktadır. Yani bir dedenin köy camiinde veya bir araya gelmiş Müslümanlara imam-hatiplik yapabilirliliğine de bakılmaktadır. Namaz ibadeti hakkındaki diğer görüşler Şeyh Çakır Ocağı Bektaşîleri arasında muteber görülmemektedir. Nitekim konuyla ilgili olarak yaşadığı ve birçok kişinin şahit olduğu bir olayı Akbulut Dede şöyle anlatmıştır: “Şeyh Çakır köyüne bir şehirden Alevî dernek başkanı ile yanında gelenler oldu. Köyde imam yoktu. Köylü, camide ‘*imamlık yapar mısın?*’ dediler. Ben de namazı kıldırdım, cemaatle camiden çıktım. Diğer Alevîler camiye gelmedi. Dışarıda benimle görüşmek için beklemişler. Dernek başkanı bana, ‘*Murat Dede nereden geliyorsun?*’ dedi. Ben, ‘*Camiden geliyorum,*’ dedim. O, bana: ‘*Alevî’ye cami var mı?*’ diye sordu. Ben de, ‘*Cami Ermenilere ve Hristiyanlara yok, Müslüman olduktan sonra herkese cami var*’ şeklinde ifade ettim. O, ‘*Alevî köyünde cami mi olur? Minare mi olur?*’ dedi. Ben de, ‘*Beyefendi! Siz minare ve cami düşmanı mısınız? Alevî misiniz? Burası Müslüman köyü, cami var cem evi de var. Namaz kılacaksan camiye, cem yapacaksan cem evine gidersin.*’ dedim. Daha sonra: ‘*Böyle Alevîyiz diyenler, Hz. Ali orada şehit edildi diye gitmiyorlarmış. Cami soğuk geliyormuş. Cami soğuk gidilmeyecek yer olsa Hz. Ali gitmezdi,*’⁹⁹ demiştir.

Namaz konusunda bir Rehber de; “*Hz. Ali Efendimiz Ramazan ayının on dokuzunda yaralanıp, yirmi birlerinde şehit oldu. Ramazan ayında oruçlu olduğunu hepimiz biliyoruz. Peki, Hz. Ali Efendimizin yolundan gidiyorsak Ramazan orucuna neden ayrı bakıyoruz. Neden ibadeti kendimizden uzak tutuyoruz. Bunlar bizi o günden bugüne İslamiyet’ten uzaklaştırmak için oynanan oyunlardır. Neymiş Hz. Ali camide şehit olmuş, biz camiye girmeyiz. Bu ne cahilliktir. Biz şöyle soruyoruz. Peki, Hz. Ali camide yaralandı şehit oldu. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin babası şehit olduktan sonra namazı bıraktı mı? Mescidi bıraktı mı? Bırakmadı! Biz niye uzak duracağız? Bu sadece bizim üzerimizde oynanan bir oyundur,*”¹⁰⁰ demiştir. Şeyh Çakır köyünde yaptığımız saha çalışması, söyleşi ve cuma günü katıldığımız cuma namazında yukarıda değindiğimiz Alevî/Bektaşîlerin namaz kılmadığı veya karşı oldukları yönündeki ithamların asılsız olduğunu müşahede ettik. Şöyle ki Akbulut Dede: “*Beş vakit namazı, Kurbanı (Ramazan ve Kurban Bayramı namazları), Teravihi*

⁹⁸ Bozkuş, *Sivas Alevîliği*, 209.

⁹⁹ Murat Akbulut.

¹⁰⁰ Ramazan Türk.

kılarız. *Nafîle ibadetler kişinin kendi iradesine kalmış. Bizim Alevîliğe ait ayrıca bir namaz yoktur,*¹⁰¹ sözleriyle Alevîlerin de günlük farz kılınmış olan beş vakit namazı kıldıklarını, vacip Kurban ve Ramazan Bayramı namazlarını camide cemaat eşliğinde icra ettiklerini, Teravîh namazını kıldıklarını beyan etmiştir. Şeyh Çakır köyünde bir Cuma günü Cuma Namazını resmi imam-hatip eşliğinde cemaatle hep beraber kıldık.¹⁰²

Cem evinde cemaatle namaz kılındığına dair şu sözler önem taşımaktadır. Aydedeoğlu: “*Ben beş vakit namazımı kılarım, hanım da kılar. Biz bütün taliplerimize ‘namaz da bizim, niyaz da bizim,’ diye telkinde bulunuruz. Düzenli olarak her hafta (Uşak) Işık Çakır Sultan Cem evinde cuma namazını kıldırırım. Dört rekât sünnet, iki rekât farz kıldıktan sonra akabinde hutbe yaparız. Sünnete uygun olan budur. Emevi halifeleri döneminde Muaviye ve oğlu Yezid Peygamber Efendimizi ve Ehl-i Beyt’i sevmediklerinden dolayı camilerde özellikle cuma vaazlarında Hz. Ali ve taraftarlarına lanetlemeyi şart koştular. Muaviye’nin talimatı ile bütün camilerde minberden Ehl-i Beyt’e seksen sene küfür yağdırıldı. Hz. Ali taraftarları bundan rahatsız olduklarından dolayı, Muaviye namazdan sonra olan hutbeyi öne aldı. Ömer b. Abdülaziz halife olduktan sonra Nahl suresi 90’ıncı ayetini hutbeye ekledi, küfür gitti ayet geldi. Ayrıca cem evimizde Sünnilerin kıldığı gibi Ramazan ve Kurban Bayramı namazını ve vakit namazlarımızı biz de aynen kılıyoruz,*¹⁰³ demiştir. Uşak şehir merkezinde yaşayan bağlılar cuma namazı ve bayram namazlarını halka da açık cem evinde cemaat olarak kılar. Hutbenin farzdan sonraya bırakılmasının sünnete uygun olduğu, tarihi gerekçesinden dolayı yapılır.

Mürşitliğinin şartlardan biri de dedenin bir topluluğa her daim imam-hatiplik yapabilme özelliğinin bulunmasıdır. Araştırmamız esnasında Aydedeoğlu’nun kıldığı çeşitli namazlara iştirak ettik. Mürşidin sözlerinde Emevi hanedanı ve/veya Emevi döneminde devlete bağlı kalan halkın tamamının yerilmediğini, Ömer b. Abdülaziz gibi hoş görülmesi halifenin yaptıklarının takdir edildiğini, Ehl-i Beyt’e saygı, hürmet gösteren ve aleyhinde çalışmayanlara Şîî gelenekte olduğu gibi toptan bir buğzun söz konusu olmadığını gözledik.

Akbulut Dede: “*Şeyhler köyünde rehberim var. Akçaalan’da bir tane rehberim var. Bu rehberlerim benim gibi otuz ramazanı tutarlar, beş vakit namazını bırakmazlar, Kurban Bayramı’nda kurbanlarını keserler.*¹⁰⁴ Bu ifadeleri rehberler de doğruladı. Şeyhler köyü rehberi: “*Tüm namazlarımızı*

¹⁰¹ Murat Akbulut Ayrıca bk., Güngör, *Araftaki Kimlik: Alevilik/Bektaşilik*, 144-148.

¹⁰² Şeyh Çakır köyünde, köyün merkezinde bir adet cami bulunup günlük beş vakit açık ve cemaat eşliğinde namaz kılınmaktadır. 27.11.2015’te katıldığımız Cuma günü köyde bulunan, pek çok vatandaşların namaza dede ile iştirak ettiklerine şahit olduk ve bunu da çektiğimiz fotoğraflar ile belgeledik. Şeyhler köyünde iki, Bahtalar köyünde bir ve Akçaalan’da birden fazla cami bulunmaktadır. Bu köylerde yaşayan Bektaşiler namazlara iştirak etmektedirler.

¹⁰³ Nazmi Aydedeoğlu.

¹⁰⁴ Murat Akbulut.

*kılıyoruz. Camiye de giderim. Köyümüzde eski ve yeni mahallede birer cami var. Gediz depreminden önce eski köy yerleşiminde tarihi bir cami var. Cami, o kadar tarihi ki yapılışını bilen yok.*¹⁰⁵ demiştir. Akçaalan'daki rehberler de, vakit, cuma ve bayram namazlarını camilerde kılar.¹⁰⁶ Bahatlar rehberinin “*Camiye beş vakit giderim,*”¹⁰⁷ şeklindeki sözleri ve tanıklık ettiğimiz uygulamalar farz, vacip, sünnet ve nafil türü namazların eda edildiği yönündedir. Aynı zamanda dede ve rehber için ibadete bağlılığın bir şart olduğu görülmektedir.

Alevîlerde namaz yerine geçtiği iddia edilen “halka/halkacık namazı” uygulaması ve inancı hakkında bütün dede, rehber ve talipler, “*Bizde Halka/Halkacık namazı uygulaması bulunmuyor.*”¹⁰⁸ cevabını vermişlerdir.

2.3.Oruç ve Ramazan Ayı İle İlgili Uygulamalar

Oruçla ilgili Kur'an'da Bakara suresi, 1/183¹⁰⁹, 184 ve 185'inci ayetleri Ramazan ayı orucunun farzıyetine delalet etmektedir. Lakin bazı Alevîlerin, nasları batını bir şekilde te'vil ile oruç ibadetine yaklaşarak, Kur'an'da otuz Ramazan ayı orucunun ve süresinin belirtilmediği bu nedenle bir gün oruç tutulması gerektiği şeklinde bazı iddiaları dile getirdikleri bilinmektedir. Aynı zamanda Alevîlerden bazıları Ramazan ayı orucunu üç gün tutmakla birlikte bunun bir günle sınırlandırılması ve oruç tutmanın nassî zorunluluğu bulunmadığına dair yorumlar da bulunmaktadır.¹¹⁰ Bazı farklı bölgelerdeki Alevîlerin, Şeyh Çakır Ocağı Bektaşileriyle karşılaştıklarında onların köylerinde cami olduğu, oruç tuttıkları ve hatta rehber ve taliplerin isimleri “Ramazan” olduğu için eleştirdikleri görülmüştür.¹¹¹

Yukarıda da belirtildiği gibi Şeyh Çakır Ocağı'na manen bağlı köylerdeki rehber ve dedelerin İslam'ın temel şartlarından olan namaz, oruç ve kurban gibi ibadetlerini yerine getirdikleri ve taliplerinden de bunlara riayet etmelerini istediklerini gözlemledik.¹¹²

¹⁰⁵ Ramazan Türk. Belirtilen iki yeni cami, depremden sonra inşa edilmiş. Eski köy yerleşkesinde tarihi cami hala ayakta durmaktadır. Bunlar Şeyh Çakır Alevîlerinin İslâm'ı geleneğe bağlı, cami merkezli yaşantılarına ışık tutmaktadır.

¹⁰⁶ Hüseyin Ali Kartal, Ramazan Dağcı.

¹⁰⁷ Hasan Özer, Ahmet Özer.

¹⁰⁸ Murat Akbulut, Nazmi Aydedeoğlu, Ramazan Türk, Hasan Özer, Ahmet Özer, Murat Gümüşsoy, Sabahattin Gümüşsoy.

¹⁰⁹ Meal: “*Ey İman edenler! Oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı...*” (Bakara Suresi, 2/183) ifadesini dede, burada ifade edilen orucun Muharrem Orucu olduğunu, çünkü geçmiş ümmetlerde Muharrem Orucu tutulduğu yönünde yorum yapmaktadır. Ramazan orucu farzıyetinin Hz. Muhammed ile başladığını ve kendisinin ve ailesinin otuz ramazan orucunu tuttuğunu ifade etmiştir. Nazmi Aydedeoğlu.

¹¹⁰ Haydar Kaya, *Alevi-Bektaşî Erkanı Evradı ve Edebiyatı*, İstanbul 1993, 104-107.

¹¹¹ Murat Akbulut, Ramazan Türk, Ramazan Dağcı.

¹¹² Murat Akbulut.

Görüştiğimiz Ocak dedesi: “Ben ve hanımım hem otuz gün Ramazanı ve hem de Muharremi, otuz yıldan beri bilfiil tutarız. Ramazan ayında beş defa Kur’an’ı hatim ederim. Muharrem ayında üç defa Kur’an’ı hatim ederim. Muharrem ayında on iki gün boyunca Uşak cem evimizde cemimizle, sohbetimizle ibadet yaparız,”¹¹³ demiştir. Bir başka dede: “Ramazanı otuz gün tutarız. Üç aylarda mübarek gecelerde kandil gecelerinde isteyen oruç tutar. Biz taliplerimize oruç tutun diye tavsiye ederiz. Muharrem’i on iki gün tutmaya gayret ederiz, yedi sekiz gün tutan da olur,” şeklinde bilgi vermiştir. Bir rehber ise, “Ramazan orucunu otuz gün tutarız. Muharrem orucuna, muharremden bir iki gün önce başlarız, böylece Muharrem orucu, Muharrem’in onuncu günü on iki olur. Muharrem’in onuncu günü; Eyyüp (a.s) hastalığından, İbrahim (a.s) ateşten kurtulmuş. Musa (a.s) Firavunun karşısına çıkmış, Yunus (a.s) balığın karnından çıkmış. Nuh (a.s)’ın gemisinin karaya oturduğunda yiyecekler bir kazanda toplanıp kaynatılmış, aşure oradan başlamıştır.”¹¹⁴ demektedir.

Muharrem orucu konusunda, sağlık sıhhat durumlarına göre talipler, muharrem’in onuncu günü tek gün tutmamak kaydıyla; üç gün, beş gün, yedi gün ve en fazla on iki gün Muharrem orucu tutar. Dede’nin kendisi de Muharrem ayında on iki gün oruç tutmaktadır. Ehl-i Kitap’a benzemeyin diye Hz. Muhammed’in hadisi bulunduğu için sadece onuncu gün Muharrem orucu tutulmaz.¹¹⁵ Muharrem orucundan önce üç gün Masum-u Pâk orucu tutulur.¹¹⁶

Muharrem orucu tutulması diğer oruçlardan biraz farklıdır. Genel uygulamalar şunlardır: Muharrem ayına girildiğinde, asla saf su içilmez, et çeşitleri yenilmez, kurban kesilmez, asla eşlerle ilişkiye girilmez, karı-koca yataklarını ayırır. Vücudun sıvı ihtiyacını karşılamak için, komposto, ayran vs. içilir. İftardan sonra da bunlar yapılmaz. Nişan, düğün ve eğlence yapılmaz. Siyah kıyafetler giyilir. İmam Hüseyin’e mersiyeler söylenir, Kerbelâ faciası yâd edilir.¹¹⁷ Muharrem’in onuncu günü aşure yapılır. Aşurenin on iki çeşit malzemededen oluşmasına özen gösterilir.¹¹⁸

Hızır orucuna gelince, anlatıya göre Hz. Fatıma’nın çocukları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin çiçek hastalığına yakalanır. Evlerine üç gün art arda gelen ve

¹¹³ Nazmi Aydedeoğlu.

¹¹⁴ Ramazan Türk, Murat Akbulut, Hüseyin Ali Kartal, Hasan Özer, Ahmet Özer, Murat Gümüşsoy, Sabahattin Gümüşsoy. Aşure gününün kutsallığı, Muharrem orucu/matemi, aşure tatlısı ve Sivas’taki benzer uygulamalar için bk., Bozkuş, *Anadolu’da İslam ve Mezhepler*, 105-135.

¹¹⁵ Murat Akbulut.

¹¹⁶ Nazmi Aydedeoğlu.

¹¹⁷ Nazmi Aydedeoğlu, Murat Akbulut, Ramazan Türk. Ayrıca bk., Mélikoff, *Uyur İdik Uyardılar*, 78. Mélikoff burada benzer tespitlerde bulunmuş lakin on iki gün boyunca yıkanılmaz, su kullanımı yasaktır ve sert toprakta yatılır gibi tespitler Şeyh Çakır Alevileri için geçerli değildir.

¹¹⁷ Ramazan Türk. Ayrıca bk., Mélikoff, *Uyur İdik Uyardılar*, 78; Yıldız, *Anadolu Aleviliği*, 236-239; Üçer, *Geleneksel Alevilik*, 318-320.

¹¹⁸ Ramazan Türk.

yiyecek isteyen bir kişiye kendileri zor durumda olmalarına rağmen yiyeceklerini verirler. Hz. Fatıma'nın çocukları iyileşir. Hz. Ali ve Hz. Fatıma, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelip durumu anlattıklarında üç gün peş peşe gelen kişinin Hızır olduğunu öğrenirler. Bunun hatırasına binaen Şeyh Çakır Ocağı Bektaşîleri 13-15 Şubat'ta üç gün Hızır orucu tutarlar.¹¹⁹

Oruç ibadetinde de Şeyh Çakır Bektaşîleri diğer Müslümanlar gibi Ramazan ayına saygı göstermekte ve oruçlarını tutmaktadırlar. Bununla birlikte Alevî gelenekte kabul edilen Muharrem ve Hızır oruçlarını tutmaya devam ettikleri görülmektedir.

2.4.Kurban ve Adak Kurbanı Anlayışı

Alevî gelenekteki kurban çeşitleri “içeri” ve “dışarı” kurbanları olarak ikiye ayrılır. Cem erkânında, belirli zamanlarda ve belirli amaçlar için kesilen İçeri Kurbanları şunlardır: Muharrem ayının bitiminde evlerde kesilen “Muharrem Kurbanı,” tarikatın yoluna giriş yapacak bir Alevî/Bektaşî'nin kestiği toplu halde tüketilen “İkrar Kurbanı,” talibin tarikatta senesi dolduğunda cemde kesip herkese yedirdiği “Yıl Kurbanı,” tohum ekim döneminde kesilen “Abdal Musa (Birlik) Kurbanı,” yol ya da ahiret kardeşi olacak iki kişinin birlikte alıp köylüye ikram ettiği “Musahiplik Kurbanı,” cezaya çarptırılmış bir talibin tarikata geri dönüşü için kestiği “Düşkün Kaldırma Kurbanı,” ölen bir canın ardından varisleri ve musahibi tarafından, alacak verecek konularını çözüme kavuşturmak ve helallik almak için yapılan cemde kesilip, gelenlere ikram edilen “Dar (Dardan İndirme) Kurbanı”. Bir dileğin gerçekleşmesi veya bir adaktan dolayı kesilen kurbanlara da Dışarı Kurbanları denir.¹²⁰ Ayrıca Alevî gelenekte, “Musahiplik Kurbanı,”¹²¹ “Hızır Kurbanı,” “Yağmur Duası Kurbanı,” “Şükür Kurbanı,” “Nevruz Kurbanı” ve “Kurban Bayramı Kurbanı” bulunmaktadır.¹²² Akbulut Dede'nin “Ben yetmiş sekiz yaşındayım, benim annem de babam da kurbanı keserdi. Ben de kurban kesmeye devam ediyorum. Ekseriyetle büyükbaş kurban keserim.” ifadesiyle Kurban Bayramında kesilen kurbanı ifade etmektedir.¹²³ Yine, bir kişinin bebeği dünyaya geldiğinde gücü yetenler Akika kurbanı keserler.¹²⁴ Dedelerin ve rehberlerin söylemlerinden anladığımız kadarıyla çeşitli vesilelerle kurban kesen Alevîler kurbanı, lokma bölüşerek, fakir fukara ile paylaşarak sosyal birlik ve dayanışma vesilesi

¹¹⁹ Nazmi Aydedeoğlu, Ramazan Türk. Bu Hızır olayı katıldığımız 2017 Nevruz Cemi vaazında anlatıldı.

¹²⁰ Bozkuş, *Sivas Alevîliği*, 232, 233.

¹²¹ Musahiplik uygulaması Şeyh Çakır tarikatında bulunmaz. Bu sebeple Musahiplik kurbanı inancı bulunmamaktadır. Murat Akbulut, Nazmi Aydedeoğlu, Ramazan Türk., Hüseyin Ali Kartal, Hasan Özer, Ahmet Özer, Murat Gümüşsoy, Sabahattin Gümüşsoy.

¹²² Geniş bilgi için bk. Üçer, *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik*, 332-334.

¹²³ Murat Akbulut.

¹²⁴ Akika kurbanını isteyen, imkânı olan kesmektedir. Murat Akbulut.

yapmaktadırlar.¹²⁵ Türk kültür ve geleneğinde görülen şekliyle Alevîlerde de Adak Kurbanı, sevinilecek bir haber veya gelişme olduğunda ve bir kazadan, sıkıntıdan selamete kavuşulduğunda kesilen kurbandır.

Yukarıda bahsettiğimiz kurbanların önemli bir kısmı tarikat (içeri) kurbanlarıdır. Bu kurbanların ocak içindeki önemine binaen biraz daha tafsilatlı bilgi vermek istiyoruz.

1) İkrar Kurbanı: Bir kişinin yola gireceğinde kestiği ve katılanlara cemde ikram edilen kurbandır. Bu kurbanın koyun türünden olması şarttır. Bu kurbanın yününden, ikrar ceminde dualarla bele bağlanacak kemer yapılır.

2) Yol (Görgü) Kurbanı: Tarikata girmiş olan talibin senelik dedenin ve diğer katılımcıların huzurunda hesaba çekildiği, herkesle helalleştirip yeniden söz alındığı Yol/Görgü Cemi için kesilen kurbandır. Bu kurban görgüye katılacakların ortak katkısı ile alınır.

3) Doksan (21 Mart Nevruz) Hayrı:¹²⁶ Baharın müjdecisi 21 Martta Nevruz Cemi öncesinde tüm taliplerin katkıları ile kurbanlık hayvanın alınıp kesildiği, gelen tüm misafirlere ikram edildiği kurbandır.

4) 6 Mayıs Hıdırellez (Hızır-İlyas (a.s.) Hayrı: Hızır ve İlyas (a.s.) buluşması anısına tüm taliplerin katılımı ile alınan kurbanların kesilmesidir.

5) Güz (Koca) Hayır: Son bahar geldiğinde köylünün iş yükü hafiflediğinde tüm taliplerin katkıları ile alınan kurbanların kesilip akşamına yapılan cemde birlikte yenildiği kurbanlar. Güz Hayrı başladığında her hafta bir türbe ve/veya birden fazla türbe için kurbanlar kesilir. Genellikle cuma günleri kesilen bu kurbanlar, cuma namazı çıkışında tüm katılımcılara ikram edilir. Örneğin, Şeyhler köyünde yaklaşık on dört kadar türbe ve mekân için farklı haftalarda hayır yapılır.

6) Düşkünlük Kaldırma Kurbanı:¹²⁷ Bir talip ikrarda verdiği sözleri yerine getirmediğinde, herhangi bir suç işlediğinde dede tarafından yedi yıla kadar düşkün edilir. Talibin düşkünlük süresi dolduğunda düşkünlüğüne göre bir ve/veya birden fazla kurbanlık alıp kestiği, Düşkün Kaldırma Ceminde birlikte yenilen kurbanın adıdır.

7) Türbe Adağı: Bir kişi bir türbeye gider, “Allah’tan türbede yatan zatın hürmetine¹²⁸ bana bebek ver, benim şu sıkıntımı gider, beni şu hastalıktan

¹²⁵ Nazmi Aydedeoğlu. Ayrıca, Ramazan Türk, Murat Akbulut, Hüseyin Ali Kartal, Hasan Özer, Ahmet Özer, Murat Gümüşsoy, Sabahattin Gümüşsoy’da benzer şeyleri ifade etmiştir.

¹²⁶ 2017 Nevruz hayrına hem Şeyh Çakır köyünde hem de farklı bir günde Şeyhler köyündekine katıldık. Bu törenlere ıkrarlı, ıkrarsız bağlı köylerden ve ilçelerden gelen çok sayıda kişi katılmıştır.

¹²⁷ Ayrıntılı bilgi için bk., Bal, Hüseyin, *Alevi Bektâşi Köylerinde Toplumsal Kurumlar*, Ant Yayınları, İstanbul 1997, 97.

¹²⁸ Görüşüklerimiz, bu tür adaklarda türbede yatan zatın bizzat kendisinden bir şey istemediklerini, isteklerini sadece Allah’ın verebileceğini özellikle belirttiler. Murat Akbulut, Murat Gümüşsoy, Sabahattin Gümüşsoy.

kurtarırsan kurban keseceğim” diye adak adar. Dileği yerine geldiğinde türbenin yakınında bulunan mezbahane kurbanını kesip köylüye ikram eder.

8) Dar Kurbanı: Bir talip vefat ettiğinde onun ikrarlı mirasçıları kurban alıp keser, Dar ceminde dedenin huzuruna gelir, dede ölen kişi ile tüm köylüyü mirasçıların vekilliğinde helalleştirir. Herhangi bir alacak-verecek, dargınlık var ise onlarla hesaplaşılır. Ölen kişinin ahirete kul hakkı ile gitmesinin önüne geçmek amaçlanır.¹²⁹

Tüm kurban çeşitlerinde okunan kurban tıglama/kesme duası şöyledir: *“Bismi Şah Allah Allah. Allah Allah. Kurbanlarımız kabul ola, muratlarımız hâsıl ola, evlerimiz ocaklarımız şen mamur ola. Getirmiş olduğunuz kurbanlar İsmail (a.s)’e inen koçun yerine kayıt ola. Getirmiş olduğunuz kurbanlara da Cenâb-ı Allah tüy başına sevabını vere. On iki imam, on dört masum-u pâk, on yedi kemerbest evlatları, Efendilerimiz yardımcımız, bekçimiz, gözcümüz ola. Bu kurbanı her ne niyetle buraya getirdiniz ise, niyetiniz makbul ola. Kurbanlarınız da Cenâb-ı Allah’ın huzurunda kabul ve makbul ola. İsmail (a.s) inen kurban sürüsüne dâhil ola. Erenler demine gerçekler keremine gerçeğe Hü.”*¹³⁰ Ardından besmele çekilir tekbirler getirilerek kurban kesilir.

Dedenin senenin belli bir zaman diliminde bir araya gelip kestikleri adak kurbanları ile ilgili şu ifadesi kayda değerdir: *“Eskiden buraya Bahatlar, Alpunuz, Işıklar köylerinden insanlar Nevruz’da, Muharrem’de ve “güz birlikleri”nde gelenler olurdu. Şimdi ise davet edersem, Işıklar’dan ve Akçaalan’dan gelirler. Her sene Türbeye/Şeyh Çakır Sultan Türbesine kurban adarlar, burada hayır yapılır. Yaklaşık 50-60 kişi gelir.”*¹³¹

Şeyh Çakır’a manen bağlı köylerde bulunan rehber ve talipler, Nevruz ve Güz hayırlarına Şeyh Çakır köyüne gelir. Şeyh Çakır türbesi ziyaret edilir. Kurban kesmek isteyen ve adağı olanlar kurbanlarını orada keser. Birlikte yemekler yenir ve akşamına cem yürütülür. Kendi köylerine döndükten sonra köylerinde bulunan türbelerin hayrını sonraki tarihlerde yaparlar.¹³²

2.5. Zekât ve Fitre İle İlgili Uygulamalar

Diğer Müslümanlar gibi Şeyh Çakır Ocağı Bektaşilerinden zengin olanlar zekâtlarını verirler. Fitre ise her yıl Ramazan ayında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından belirlenen miktar esas alınarak verilir.¹³³ Zekâtta amaç yetimlerin, yoksulların paylarının verilmesidir.¹³⁴ Şeyh Çakır Ocağında zekât ve fitrenin dedelere verilmesi konusunda Akbulut Dede, *“Malın zekâti, çoğu yerde*

¹²⁹ Murat Akbulut, Nazmi Aydedeolu, Ramazan Türk, Hüseyin Ali Kartal, Hasan Özer, Ahmet Özer, Murat Gümüşsoy, Sabahattin Gümüşsoy, Mehmet Acar.

¹³⁰ Murat Akbulut

¹³¹ Murat Akbulut.

¹³² Ramazan Türk, Hüseyin Ali Kartal, Hasan Özer Ahmet Özer

¹³³ Nazmi Aydedeolu, Murat Akbulut, Ramazan Türk. Fitre için Diyanet’in belirlediği miktarı esas alırız fazlasını vermeye çalışırız. Hasan Özer, Ahmet Özer.

¹³⁴ Nazmi Aydedeolu.

Muharrem ayında dedeye verirler. Ben bunu kabul etmedim. Kendime almadım. Kendisine zekât ve fitre getiren taliplere, 'Ben zekât alacak fitre alacak bir kişi değilim, bunu köyünüzün fakirlerine verin.' dedim." şeklinde ifade etmektedir.¹³⁵

Zekâtın nisabı konusunda Şeyh Çakır Ocağındaki farklı bir yaklaşıma göre, zekâtta hikmet paylaşmaktır, zekâtta nisaba bakılmamasıdır.¹³⁶ Nitekim imkânı olanların bunu ihtiyaç sahipleriyle paylaşmaları gerektiğine dair güçlü bir anlayışın olduğunu ve burada her hangi bir nisap sınırı gözetilmediğini gözlemledik.

Şeyh Çakır Ocağına bağlı çoğunluğun kanaatini yansıtmaları açısından, bir rehberin: "*Ben zekâtımın 1/40'ni Kızılay'a veriyorum,*" demesi dikkate şayandır. Bir başka rehber, "*İmkânı olan, 80.18 gr altın ve dengi parası olan, 1/40 yani %2,5'ini zekât verir.*"¹³⁷ demektedir. Dedenin zekâtı ve fitreyi ocak olarak Ramazan ayında verdiklerini söylemesi,¹³⁸ zekât miktarlarının 1/40 oranında ihtiyaç sahiplerine verilmesi, fıkıhta Hanefilik uygulamalarının ön plana çıktığının bir göstergesidir.

2.6. Hac İbadeti

Hac ibadeti Kur'an-ı Kerim'de açıkça emredilmiş, İslam'ın temel ibadetlerinden biridir.¹³⁹ *Vilayet-Name*'de Lokman-ı Parende ile birlikte Hacı Bektâş-ı Velî'nin Mekke'de hac ibadetini yaptıklarına dair anlatı vardır.¹⁴⁰ Günümüz Alevîleri arasında hacla ilgili farklı yaklaşımlar bulunmakla¹⁴¹ birlikte Şeyh Çakır Ocağı dedesi Akbulut'un görüşleri bunlardan farklıdır. O, şöyle söylemektedir: "*Hacı, Mekke'de yaparız. Bunun dışında Hacı Bektaş'a, Hacı Bayram'a, Mevlana'ya ziyarete gideriz. Kütahya'da Karaca Ahmet'i ziyaret ederiz. Bizim Alevîlerin çoğu der ki; 'Alevî Hacca (Kâbe'ye) gitmez. Hacı Bektaş'a gitti mi hacı olur.' derler. Fakat ben buna karşıyım. Niye karşıyım? Allah'ın emrini inkâr ediyorlar. Çünkü hac, insanların zengin olduğu zaman üzerlerine farz olan bir ibadettir.*¹⁴² *Hacı Bektaş'a ziyaret ayrıdır, haccın ziyareti ayrıdır. 1998*¹⁴³ *senesinde eşimle birlikte Kâbe'ye gittik.*"¹⁴⁴

¹³⁵ Murat Akbulut.

¹³⁶ Nazmi Aydedeoğlu. Ayrıca bk., Birdoğan, *Alevilik Anadolu'nun Gizli Kültürü*, s. 218, 219.

¹³⁷ Hüseyin Ali Kartal, Hasan Özer, Ahmet Özer.

¹³⁸ Murat Akbulut

¹³⁹ Bakara Suresi, 1/296-197; Al-i İmran Suresi, 3/96, 97. Hac Suresi 22/27-28.

¹⁴⁰ Gölpınarlı, *Vilâyet-Nâme Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî*, 5-8.

¹⁴¹ Zelyut, *Öz Kaynaklarına Göre Alevilik*, s. 56, 57, 252. Ayrıca, aynı görüşler için bk., Birdoğan, *Alevilik Anadolu'nun Gizli Kültürü*, s. 218, 219.

¹⁴² Murat Akbulut, Nazmi Aydedeoğlu, Ramazan Türk, Hüseyin Ali Kartal, Hasan Özer, Ahmet Özer, Murat Gümüşsoy, Sabahattin Gümüşsoy.

¹⁴³ Akbulut, 1992 yılında dede olmuştu yani Hacca gittiğinde altı yıldır Şeyh Çakır Alevi/Bektaşî dedesiydi

¹⁴⁴ Murat Akbulut

Şeyh Çakır Ocağı Bektaşîleri Mekke'de yapılan hacı farz bir ibadet; Hacı Bektaş ve diğer türbelere yapılanları da normal birer ziyaret kabul etmektedirler. Bir rehber: “*Hanımla birlikte 1995’te ve 2006’da iki sefer Mekke’ye hacca gittim. Mekke-Medine’den umreden de yeni geldim,*”¹⁴⁵ derken bir başka rehber ise, “*1994 yılında Mekke’ye hacca eşimle birlikte gittim,*”¹⁴⁶ demiştir. Aydedeoğlu, “*Ben hacca yazılalı yedi yıl oldu. Gün bekliyoruz. Tabi ki bizde de hac farızası vardır,*”¹⁴⁷ demektedir. Bir rehber de hacım, Mekke’deki mekânlarda belirtilen zaman ve usullerle yapıldığında kabul edileceğine vurgu ile şunları söyler: “*Hacçı Allah emretmiştir. Hac için Mekke dışında bir yere gitmeyiz. Umreye giden biri hacı olamaz. Hac mevsiminde belirli şartları taşıyarak Mekke’ye giden biri hacı olabilir. Hacı Bektaş ziyaret yeridir, kesinlikle hac niyetiyle gidilmez*”¹⁴⁸

Akbulut Dede, “Hacı Bektaş’a gittim hacı oldum, dedeye para verdim zekât oldu” gibi yaklaşımlara karşı çıkmaktadır: “*Hacı Bektaş’a ziyaret hac yerine geçer deyip, Mekke’ye hacca gitmeyen Allah’ın emrini inkâr etmiş olur. Hacı Bektâş-ı Velî, Hacı Bektaş’a gelmeden önce Mekke’ye hacca gidiyor. Sonra Horasan’dan attığı alametin yerini bulup yerleşiyor. Adı önceden Veli idi, hacca gitti, Hacı Bektâş-ı Velî oldu. Talib’in ‘Dede’ye bir miktar para verdim, zekâtım oldu, Hacı Bektaş’a gittim hacım tamam oldu,’ benzeri sözleri insanların kendi uydurmasıdır. İslam’ın şartı, Allah’ın varlığına birliğine inanmak, namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek, hacca gitmektir. Bazı Alevîler namazı, orucu, hacı inkâr ediyor. Biz inkâr etmeyiz. Onlar inkâr ederek Allah’ın emrini çiğnemiş oluyorlar.*”¹⁴⁹

Açık bir şekilde görüldüğü gibi Şeyh Çakır Ocağı Bektaşîleri, namaz, oruç, zekât ve Mekke’ye hac gibi ibadetlerin farz olduğuna inanırlar. Bu ibadetleri inkâr ve reddetme nev’inden bir inanç ve uygulamaları bulunmamaktadır. Başta merkez Şeyh Çakır Ocağı olmak üzere dede ve rehberlerin bu ibadete karşı hassasiyet gösterdikleri, hatta sünnet ve nafile türünden ibadetleri de yapma gayreti içerisinde oldukları görülmektedir.¹⁵⁰

SONUÇ

Bu çalışmada, Şeyh Çakır Ocağı bağlılarının diğer Müslümanlarla inanç, ibadet ve yaşantı bakımından büyük bir farklılık göstermediğini, Sünnilerle Bektaşîlerin birlikte hareket ederek devletin birlik ve beraberliği için

¹⁴⁵ Ahmet Özer Görüştüğümüz Bahatlar köyü rehberi, Umre ibadetinden yaklaşık bir hafta önce dönmüştü.

¹⁴⁶ Hüseyin Ali Kartal.

¹⁴⁷ Nazmi Aydedeoğlu.

¹⁴⁸ Ramazan Türk. Ayrıca bk., Coşan, M. Esad, *Hacı Bektâş-ı Velî ve Bektaşîlik*, Server İletişim, İstanbul 2013, 60.

¹⁴⁹ Murat Akbulut. Ayrıca bk., Hacı Bektâş-ı Velî kesinlikle Hacca Mekke’ye gitmiştir. Coşan, *Bektaşîlik*, 67.

¹⁵⁰ Murat Akbulut.

omuz omuza çalıştıklarını, aynı camilerde buluştuklarını, günde beş vakit namazda, Cuma ve bayram namazlarında birlikte saf tuttıklarını, aralarında ticaret, evlilik ve birlikte yaşama tecrübesine sahip olduklarını müşahede ettik. Kütahya ve Uşak civarında yaşayan insanlar tarafından kısmen bilinen buradaki tespitler, diğer bölgelerde yaşayan insanların Alevîlere bakışını olumlu yönde etkileyecek, bazılarınca yanlış bilinen gerçekleri görmelerini ve sahip oldukları birçok ortak noktaların farkına varmalarını temin edecektir. Böylece birlikte yaşama olgusunun, toplumsal barış ve güvenin güçlendiği huzurlu bir yaşama ortamı sağlanacaktır.

Günümüzde Şeyh Çakır Ocağı Bektaşilerinin İslam'ın temel inanç esasları ve ibadetlere ait kabul ve uygulamalarının ülkemizdeki Hanefî kabul ve uygulamalarıyla örtüşüp hayata taşındığı görülmektedir. Nitekim Ocak'ta, dede ve rehber olarak görev yapacak birinin imam-hatiplik yapabilirliği, ibadetlerine düşkünlüğü, haramlardan kaçınmasına dikkat edilmektedir. Bununla birlikte ocağın Bektaşî geleneğe mensubiyetinden dolayı görülen bazı farklılıkların tarikat kültürü çerçevesinde üretildiği, ancak bunların temel inanç ve ibadet esaslarıyla çelişmediği görülmektedir. Dolayısıyla bu farklılıkların dinin yaşanması bağlamında benimsenen zenginlikler olduğu anlaşılmaktadır. Ocağa bağlı olanların, yol olarak Cafer-i Sadık'a bağlı olduklarını, on iki imamı sevip saydıklarını dillendirmelerine rağmen, Anadolu coğrafyasında Türk kültür ve geleneklerine uygun olarak Hanefî mezhebinin uygulamalarını sürdürdüklerini tespit ettik. Kurban ile ilgili uygulamalar başta olmak üzere bazı nafî ibadetlerin, Nevruz, Hıdırellez, Güz Hayrı gibi uygulamaların geleneksel bir hal aldığı dikkate alarak Alevîlerin yaşadığı beldelerdeki yerel resmi makamların bu tip uygulamaları desteklemeleri ve katılım sağlamalarının ülkemizdeki birlik ve beraberliğe doğrudan katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

Öte yandan uzunca bir süre önce Uşak'a yerleşen Aydedeoğlu Dede'nin nispeten Şîilikten beslenen kitabî bilgilerinin Alevî geleneğin kitabî kaynaklar bakımından piyasada bulunan Caferî yazılı kaynaklarından kaynaklandığını tahmin etmek güç değildir. Bu durum, esasen toplumumuzun dini hayatında önemli roller üstlenen tasavvuf içinde yer alan Alevî klasiklerinin bir kısmının yayımlanmasının ne kadar isabetli olduğunu göstermektedir. Zira kendi yolları konusunda yaşanan tarihi süreçle ilgili bilgi eksikliği yaşayan Alevîlerin, tarihten gelen Sünnî farklılaşması ve tezatlığına istinaden dini konularda Türk dini hayatına dair kaynaklar yerine, Caferî kaynaklara yönelmelerinin yeni ve daha derin bir farklılaşma boyutunu gündeme getireceği izahtan varestedir.

Kaynakça

Bal, Hüseyin, *Alevî Bektaşî Köylerinde Toplumsal Kurumlar*, Ant Yayınları, İstanbul 1997.

Birdoğan, Nejat, *Alevîlik Anadolu'nun Gizli Kültürü*, 8. Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul 2015.

Bozkuş, Metin, *Sivas Alevîliği*, 2. Baskı, Fakülte Kitapevi, Isparta 2006.

- _____, *Anadolu'da İslam ve Mezhepler*, Asitan Yayınları, Sivas 2011.
- Corbin, Henry, *İslam Felsefesi Tarihi*, çev. H. Hatemi, İletişim yayınları, İstanbul 1994
- Coşan, Mehmet Esad, *Hacı Bektaş-ı Velî ve Bektaşilik*, Server İletişim, İstanbul 2013.
- Dindi, Emrah, *Alevî-Bektaşî Geleneğinde Kur'an Anlayışı*, İz Yayıncılık, İstanbul 2015.
- el-Kâtip, Ahmet, *Nedenleri Tarihte Kalmış Siyasi Ayrılık Sünnilik Şiilik İslam Birliği*, çev. Muharrem Tan, 3. Baskı, Mana Yayınları, İstanbul 2015.
- Ersal, Mehmet, *Alevilik Kavramlar ve Ocak Sistemi –Çubuk Havzası Örneği-*, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, Ankara 2016.
- Fığlalı, Ethem Ruhi, *İmam Ali*, 8. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2012.
- Gölpınarlı, Abdulkaki, *Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik*, Der Yayınları, İstanbul 1987.
- _____, *Vilâyet-Nâme Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî*, (tıpkı basım) İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1990.
- Güngör, Özcan, *Araftaki Kimlik: Alevilik/Bektaşilik*, Akasya Yayınları, Ankara 2007.
- _____, ““Yolda Caferî” Olmanın Sosyolojik Anlamı: Alevilik Caferîlik İlişkisi”, *Turkish Studies-İnternational Preodikal For The Languages, Literature And Historiy Of Turkis Or Turkic Volume 7/4, 1939-1959*, Ankara-Turkey 2012.
- Karaman, Fikret, İsmail Karagöz, Mehmet Canbulat, İbrahim Paçacı, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.
- Kaya, Haydar, *Alevi-Bektaşî Erkanı Evradı ve Edebiyatı*, Engin Yayıncılık, İstanbul 1993.
- Mélikoff, Irène, *Uyur İdik Uyardılar (Alevilik- Bektaşilik Araştırmaları)*, çev. Turan Alptekin, 4. Baskı, Demos Yayınları, İstanbul 2015.
- Sarıkaya, Mehmet Saffet, “Güneydoğu Anadolu'da Görülen Gali Fırkaların Bektaşilikle İlişisine Dair”, *Uluslararası GAP Bölgesinde Alevi-Bektaşî Yerleşmeleri ve Şanlıurfa Kültür Mozaiğinde Kısa Sempozyumu*, 25-27 Mayıs 2006, 121-133.
- _____, *Fütüvvetname-i Ca'fer es-Sâdık*, Horasan Yayınları, İstanbul 2008.
- _____, “Bektaşî ve Alevi Kültürünün Yazılı Kaynaklarından Fütüvvetnameler”, *Anadolu'da Aleviliğin Dünü ve Bugünü*, Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya 2010, 367-379.
- _____, *Anadolu Aleviliğinin Tarihi Arka Plan (XI-XIII. Asırlar)*, 2.baskı, Frida Yayınları, İstanbul 2012.
- _____, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, Rağbet Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul 2013.

- Seyyid Hüseyin b. Seyyid Gaybî, *Şerhu Hutbeti'l-Beyân İnceleme-Metin*, haz. M. Saffet Sarıkaya, Fakülte Kitabevi, Isparta 2004.
- Sezgin, Abdülkadir, *Hacı Bektâş Velî*, 6. Baskı, Akçay Yayınları, Ankara 2012.
- Teber, Ömer Faruk, *Bektâşî Erkânnâmelerinde Mezhebî Unsurlar*, Aktif Yayınevi, Ankara 2008.
- Tur, Seyyid Derviş, *Erkânnâme Aleviliğin İslam'da Yeri ve Alevi Erkânları*, Can Yayınları, İstanbul 2002.
- Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yayınları, İstanbul 1995
- Üçer, Cenksu, *Alevilikte Musâhiblik*, Araştırma Yayınları, Ankara 2011.
- _____, *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik*, 3. baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2015.
- _____, *Aleviliğin Neliği ve Şîlik (Caferilik) ile İlişkinin Çerçevesi, Marife: Dini Araştırmalar Dergisi*, 2008, XIII/3, 205-238.
- Ünlüsoy, Kamile, “2000 Yılı ve Sonrasında yapılan Alan Araştırmaları Bağlamında Günümüz Anadolu Aleviliğinin Hz. Ali Tasavvurları”, *Ekev Akademi Dergisi*, 2015, 19/63, 167-194.
- _____, *Anadolu'da Hz. Ali Tasavvurları (VII/XIII.-X/XVI. Yüzyıllar)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2015.
- Yıldırım, Rıza, “Bektaşî Kime Derler?: “Bektaşî” Kavramının Kapsamı Ve Sınırları Üzerine Tarihsel Bir Analiz Denemesi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektâş Velî Araştırma Dergisi*, 2010, 55, 23-58.
- Yıldız, Harun, *Anadolu Aleviliği Amasya Yöresi Bağlamında Bir İnceleme*, 2. Baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2014.
- Zelyut, Rıza, *Öz Kaynaklarına Göre Alevilik*, 8.Baskı, Yön Yayıncılık, İstanbul t.y.

Kaynak Kişiler

(Adı-Soyadı, Doğum Yılı, Öğrenim Durumu, Mesleği, İkamet Ettiği Yer)

1. Murat AKBULUT, 1936, Okur-Yazar, Mürşid/Dede (Emekli), Şeyh Çakır Köyü, Hisarcık-Kütahya.
2. Nazmi AYDEDEOĞLU, 1960, İlkokul Mezunu, Mürşid/Dede (Emekli), Uşak-Merkez.
3. Mehmet ACAR, 1968, İlkokul Mezunu, Talip (Muhtar), Şeyhler Köyü, Hisarcık-Kütahya.
4. Ramazan TÜRK, 1955, Ortaokul Mezunu, Rehber (Emekli), Şeyhler Köyü, Hisarcık-Kütahya.
5. Hüseyin Ali KARTAL, 1942, İlkokul Mezunu, Rehber (Emekli), Akçaalan Mahallesi, Eskigediz Beldesi Gediz-Kütahya.
6. Ahmet ÖZER, 1955, İlkokul Mezunu, Rehber (Emekli), Bahatlar Köyü, Emet-Kütahya.

7. Hasan ÖZER, 1979, Lise Mezunu, İkrarsız (İtfaiyeci), Emet-Kütahya.
8. Ramazan DAĞCI, 1970, İlkokul Mezunu, Rehber (Emekli), Akçaalan Mahallesi, Eskigediz Beldesi Gediz-Kütahya.
9. Murat GÜMÜŞSOY, 1992, İmam-Hatip Lisesi Mezunu, Dede Torunu İkrarsız (İşçi), Kütahya-Merkez.
10. Sabahattin GÜMÜŞSOY, 1958, İlkokul Mezunu, Talip (Emekli), Hisarcık-Kütahya.